

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Факультет історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра міжнародних відносин

ДИПЛОМНА РОБОТА

На здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти на тему: «ПОВОЄННЕ
ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ – МІЖНАРОДНИЙ ДИСКУРС ТА
ПЕРСПЕКТИВИ»

Виконав: студент:

II року навчання ОР Магістр
групи МВ-2м

спеціальності: 291 «Міжнародні
відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Ясінський Роман Васильович

Науковий керівник:

кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
Гаврилишин .П.М

Рецензент:

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
Дерещук.Т.М

Допущено до захисту:

Завідувач міжнародних відносин

«__» _____ 2025 р.

Івано-Франківськ, 2025

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень

ВСТУП 3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ
ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ 7

1.1. Теорії повоєнного відновлення та постконфліктного розвитку 7

1.2. Історичні моделі повоєнного відновлення..... 13

1.3. Методологія дослідження 23

РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНИЙ ДИСКУРС ЩОДО ПОВОЄННОГО
ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ..... 32

2.1. Європейський Союз: від «плану Маршалла для України» до інституційної
інтеграції..... 32

2.2. США та країни G7 у формуванні дискурсу відбудови..... 39

2.3. Міжнародні організації: ООН, НАТО, Світовий банк 56

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА У ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ..... 67

3.1. Перспективи: Україна як «полігон реформ» і нова модель інтеграції в ЄС 67

3.2. Виклики: корупція, безпека, конкуренція..... 76

ВИСНОВКИ 91

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....97

Перелік умовних скорочень:

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури

МКЧХ – Міжнародний комітет Червоного Хреста

ТЧХУ – Товариство Червоного Хреста України

ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку

МВФ – Міжнародний валютний фонд

МОМ (IOM) – Міжнародна організація з міграції

НАТО – Організація Північноатлантичного договору

G7 – Група семи

Ukraine Facility – Фінансовий інструмент підтримки України

URC / URC2025 – Конференція з відновлення України

LIFE – Програма ЄС з питань довкілля та клімату

ВПО (IDPs) – Внутрішньо переміщені особи

ІТ – Інформаційні технології

МЗС – Міністерство закордонних справ

ВПК – Оборонно-промисловий комплекс

ВСТУП

Проблематика повоєнного відновлення України посідає одне з центральних місць у сучасному науковому, політичному та суспільному дискурсі. Повномасштабна агресія Російської Федерації проти України, розпочата у 2022 році, призвела до безпрецедентних руйнувань економічної інфраструктури, соціальної сфери, житлового фонду, культурної спадщини та природного середовища. За оцінками міжнародних інституцій, масштаби збитків обчислюються сотнями мільярдів доларів, а процес відбудови вимагатиме не лише колосальних матеріальних ресурсів, а й глибокого переосмислення моделей розвитку держави. У цих умовах питання повоєнного відновлення набуває не лише практичного, але й цивілізаційного значення, оскільки визначає майбутню архітектуру української державності, її соціально-економічну модель, зовнішньополітичні орієнтири та місце в системі міжнародних відносин.

Актуальність теми зумовлена тим, що повоєнне відновлення України - це не просто реконструкція зруйнованих будівель і відновлення виробництва, а комплексний багатовимірний процес, який поєднує економічну, правову, соціальну, гуманітарну та інституційну трансформації. Воно передбачає не лише відбудову інфраструктури, а й переосмислення принципів державного управління, формування нової системи безпеки, модернізацію економіки відповідно до європейських стандартів, утвердження верховенства права та зміцнення демократичних інститутів. Водночас міжнародна спільнота вбачає у відновленні України не лише гуманітарну місію, але й стратегічний виклик для системи міжнародного порядку - перевірку ефективності глобальної солідарності, механізмів допомоги та міжнародного права.

Обрана тема є надзвичайно актуальною в умовах сьогодення, а отримані результати мають не лише теоретичне, але й значне практичне значення, оскільки спрямовані на розробку комплексного бачення повоєнного відновлення України та її стійкого розвитку в системі сучасних міжнародних відносин.

Новизна дослідження полягає у комплексному підході до аналізу повоєнного відновлення як цілісного соціально-економічного й політико-правового явища, у якому поєднуються внутрішні чинники розвитку та міжнародні механізми підтримки. У роботі здійснено спробу осмислити феномен повоєнного відновлення через призму міжнародного досвіду та сучасного дискурсу, визначити можливості та обмеження зовнішньої допомоги, а також запропонувати концептуальні засади для формування національної стратегії відбудови України.

Узагальнено історичні моделі післявоєнного розвитку різних держав (Німеччини, Японії, Італії, Південної Кореї, країн Балкан) з метою виокремлення механізмів, релевантних для українських реалій. На відміну від наявних праць, що переважно зосереджуються на економічних або інфраструктурних аспектах, дана робота розглядає повоєнне відновлення як багатовимірний процес, який включає реформування правової системи, відновлення суверенітету, соціальну реінтеграцію, утвердження верховенства права та підвищення ефективності державного управління.

Сучасний стан наукової розробленості проблеми свідчить про зростаючий інтерес дослідників до теми постконфліктного розвитку та відновлення держав. У світовій науці накопичено значний теоретичний і практичний досвід - насамперед через аналіз реалізації плану Маршалла, програм реконструкції Західної Європи після Другої світової війни, відбудови Балканських країн у 1990-х роках, відновлення Іраку, Афганістану, Руанди та інших регіонів. У працях сучасних українських науковців, зокрема Ю. Юрківа, М. Мигалю, Н. Покровської, В. Фесенка, активно порушується питання адаптації цього досвіду до українських реалій.

Водночас на рівні теоретико-правового осмислення досі відсутнє єдине визначення поняття повоєнного відновлення держави, що створює концептуальні прогалини у вітчизняній науці. Переважна більшість авторів зосереджується на окремих вимірах - економічному, політичному або соціальному, - залишаючи поза увагою системну інтеграцію цих складових. Саме

комплексне осмислення проблеми та синтез міжнародного і національного досвіду становлять основне наукове завдання цієї дипломної роботи.

Метою дослідження є з'ясування сутності, принципів та міжнародних механізмів повоєнного відновлення України, а також вироблення концептуальних засад і практичних рекомендацій щодо його реалізації в умовах сучасних викликів глобалізованого світу.

Для досягнення мети поставлено низку **завдань**:

- розкрити теоретико-методологічні засади повоєнного відновлення;
- дослідити історичний досвід післявоєнної відбудови держав світу;
- проаналізувати міжнародні правові та політичні механізми участі у процесах реконструкції;
- визначити стратегічні напрями і перспективи повоєнного відновлення України.

Об'єктом дослідження є повоєнне відновлення держави як комплексний соціально-економічний, політичний та правовий процес, що реалізується у взаємодії з міжнародним середовищем.

Предметом дослідження виступає міжнародний дискурс, моделі, інструменти та механізми реалізації повоєнного відновлення України у співпраці з міжнародними партнерами та організаціями.

Методологічну основу дослідження становить система загальнонаукових і спеціальних методів. Застосовано системно-історичний метод для аналізу еволюції підходів до відбудови після конфліктів, порівняльно-компаративний - для зіставлення різних національних моделей відновлення, історико-генетичний - для виявлення причинно-наслідкових зв'язків у реалізації повоєнних стратегій, а також структурно-функціональний - для розкриття взаємозв'язку між інституційними, політичними та соціально-економічними компонентами процесу. Використання емпіричних методів - аналізу статистичних даних, нормативно-правових документів і звітів міжнародних організацій - дало змогу обґрунтувати висновки щодо реальних можливостей і ризиків відновлення України.

Значущість отриманих результатів полягає у можливості їх практичного використання при розробці державних програм післявоєнного відновлення, формуванні законодавчої бази, залученні міжнародної допомоги та інтеграції України в європейський політико-економічний простір. Висновки й рекомендації роботи можуть бути застосовані органами державної влади, органами місцевого самоврядування, міжнародними донорами, а також у науковій та освітній діяльності для подальшого розвитку теорії постконфліктного державотворення.

Сутність дослідження полягає у тому, що повоєнне відновлення розглядається як стратегічний етап державотворення, спрямований не лише на подолання наслідків війни, а й на створення нової, модерної, інноваційної та стійкої України. В роботі показано, що сучасне розуміння відновлення має включати не тільки відбудову зруйнованого, а й глибоке оновлення суспільно-політичних інститутів, модернізацію економічної структури, забезпечення соціальної справедливості, розвиток людського капіталу й формування нових принципів взаємодії між державою, суспільством і міжнародними партнерами.

Структура дипломної роботи зумовлена логікою досягнення поставленої мети. Вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. У першому розділі розкрито теоретико-методологічні засади дослідження повоєнного відновлення та проаналізовано історичні моделі реконструкції держав, у другому - досліджено наявні міжнародні механізми відбудови України, у третьому - розглянуто перспективи й напрями відновлення України в умовах сучасних міжнародних викликів. Загальний обсяг роботи становить 110 сторінок. Список використаних джерел складає 131 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

1.1. Теорії повоєнного відновлення та постконфліктного розвитку

Упродовж ХХ століття у світі відбулося понад 350 локальних воєн та воєнних конфліктів. До початку Першої світової війни було зафіксовано 36 збройних протистоянь, у період між двома світовими війнами - близько 80, а після завершення Другої світової війни - понад 250. Починаючи з 1945 року, у бойових діях узяли участь понад 12 мільйонів військовослужбовців майже зі ста держав світу, що свідчить про глобальний масштаб воєнних процесів у цей період. [47, с.52].

У 2025 році на планеті триває майже сорок воєн і збройних протистоянь, одне з яких розгортається на території України. Ці тривожні дані свідчать, що впродовж історії багато держав неодноразово переживали воєнні події, а після їх завершення - опинялися перед нагальною потребою відбудови та подальшого зміцнення свого розвитку.

На жаль, війна завжди була невід'ємною складовою історії людства. Процес відновлення після її завершення становить складне й багатогранне завдання для будь-якої держави. У 2014 році розпочалася російсько-українська війна, яка триває й сьогодні. Увесь цей час Україна мужньо протистоїть агресору, а кожен прожитий день наближає країну до перемоги та подальшої відбудови держави.

Слід підкреслити, що від початку збройної агресії на території України тема повоєнного відновлення дедалі активніше обговорюється не лише на сторінках публіцистичних видань, а й у наукових працях [127]. Дослідники аналізують досвід післявоєнної відбудови різних іноземних країн, зокрема тих, які зуміли не просто відновити зруйновану інфраструктуру, а й сформувати нову

ефективну модель розвитку, що забезпечила їм провідні позиції серед найрозвинутіших і найвпливовіших держав світу.

Досліджуючи вітчизняні наукові праці, варто зауважити, що поняття відновлення держави після війни спочатку трактувалося переважно як фізичне відтворення зруйнованих промислових підприємств, об'єктів соціальної інфраструктури, сільського господарства та інших галузей. З часом це розуміння поступово розширювалося, і вже на межі 1940–1950-х років критерієм відновлення вважали досягнення довоєнного рівня виробництва у грошовому вимірі. У 1970–1980-х роках сформувалося більш комплексне бачення цього процесу - як багатовимірного явища, що охоплює економічні, соціальні, політичні та демографічні аспекти розвитку держави.

Варто зазначити, що у сучасному вітчизняному теоретико-правовому просторі відсутнє чітке визначення терміну «повоєнне відновлення держави», що становить помітну прогалину в наукових дослідженнях. Важливою проблемою є й те, що це поняття не має законодавчого закріплення. Серед науковців-теоретиків також не існує єдиного підходу до трактування та розуміння змісту зазначеної дефініції [100].

Розпочинаючи наукове дослідження цієї проблематики, доцільно звернутися до етимологічного аналізу поняття «повоєнне відновлення держави». Термін «повоєнний» позначає те, що відбувається, настає або здійснюється після завершення воєнних дій. Отже, його можна тлумачити як «період після війни». Слово «відновлення» має праслов'янське коріння й означає «повернення до попереднього стану», тобто «повторна дія» або «повторне існування». У свою чергу, поняття «держава» походить від слів «держати», «тримати», «володіти» та первісно означало «землеволодіння» чи «владне володіння». Таким чином, виходячи з наведеного, словосполучення «повоєнне відновлення держави» у буквальному сенсі означає «повернення держави до її попереднього стану після війни» [29].

Нині більшість сучасних дослідників і політологів використовують саме термін «повоєнне відновлення держави». Водночас жоден із них не подає

розгорнутого загальнотеоретичного обґрунтування цього поняття, обмежуючись лише узагальненими твердженнями. Так, В. Фесенко зазначає, що повоєнне відновлення держави є тривалим і складним процесом [122], тоді як Н. Покровська підкреслює, що цей процес потребує значного часу для реалізації [85].

У ході наукового дослідження автори також аналізували праці інших вчених, істориків та експертів, які використовують термін «повоєнна відбудова держави». Зокрема, О. Гісем трактує повоєнну відбудову держави як відновлення зруйнованого господарства [45], тоді як О. Мартинюк розглядає її насамперед у контексті відновлення пошкодженої інфраструктури [66].

Виходячи з наведеного та на основі проведеного аналізу, можна зробити висновок, що поняття «повоєнне відновлення» та «повоєнна відбудова» є взаємопов'язаними, але не тотожними. У нашому розумінні повоєнне відновлення є ширшим за змістом і спрямоване не лише на відтворення зруйнованого або пошкодженого внаслідок війни, а й на подальший розвиток держави в цілому. На відміну від відбудови, воно охоплює відновлення як матеріальних, так і нематеріальних об'єктів - соціальних інститутів, норм і цінностей суспільства. Тому повоєнне відновлення є більш тривалим і комплексним процесом порівняно з повоєнною відбудовою.

Повоєнне відновлення держави можна визначити як комплекс заходів, спрямованих на відновлення суверенітету та територіальної цілісності, економічного потенціалу, політичної системи та соціальної сфери, які були зруйновані або пошкоджені внаслідок війни. Це всеосяжний процес, що розгортається після завершення воєнних дій з метою відновлення та подальшого розвитку держави. Він включає низку етапів і передбачає планування як на короткострокову, так і на середньо- та довгострокову перспективу.

Проведений аналіз дозволяє запропонувати власне визначення поняття «повоєнне відновлення держави» як сукупності організаційних, правових, фінансових та інших заходів, спрямованих на швидку відбудову та створення сприятливих умов для покращення життя населення і діяльності суб'єктів

господарювання на певній території, а також на подолання наслідків війни, включно з гуманітарними, соціальними та економічними аспектами.

Наші дослідження свідчать, що сутність повоєнного відновлення полягає у комплексному відновленні всіх сфер державного життя, які зазнали руйнувань або були пошкоджені під час війни.

Серед пріоритетних завдань держави після завершення війни особливе значення має відновлення суверенітету та територіальної цілісності, адже без цього ефективного функціонування державних інститутів неможливе. Цей процес передбачає заходи з деокупації, встановлення та уточнення кордонів, а також інтеграції раніше окупованих територій.

Зокрема, Т. Бевз підкреслює, що відновлення суверенітету після війни є першим кроком до здобуття свободи та незалежності [32]. Ми поділяємо позицію І. Кресіної, яка визначає територіальну цілісність як ключовий конституційний принцип організації будь-якої держави [61]. Важливо також зазначити, що відновлення суверенітету та територіальної цілісності включає не лише контроль над кордонами, а й відновлення влади держави всередині її офіційно визнаних (довоєнних) меж як на центральному, так і на місцевому рівнях управління.

Для України сьогодні відновлення державних кордонів є одним із найважливіших завдань. Президент В. Зеленський наголосив, що війна завершиться для України лише тоді, коли буде відновлено повну територіальну цілісність держави [55].

Ще одним пріоритетом повоєнного відновлення є стабілізація та розвиток економічного потенціалу країни. Це завдання критично важливе для забезпечення стійкого економічного зростання та підвищення рівня життя населення. До заходів у цій сфері належать відновлення промислових підприємств, критичної інфраструктури, сільського господарства, транспорту, зв'язку, житлового фонду та інших ключових об'єктів.

В сучасному розумінні економічне відновлення можна визначити як комплекс дій у різних секторах господарської діяльності, спрямованих на відновлення конкурентоспроможності держави, налагодження виробництва,

підвищення добробуту громадян та стимулювання внутрішнього й зовнішнього попиту із застосуванням інноваційних методів і технологій [56].

Історичний досвід багатьох країн свідчить про успішні приклади економічного відновлення після воєнних руйнувань. Повоєнна відбудова Західної Німеччини, Італії, Японії, Південної Кореї та Ізраїлю демонструє різноманітні стратегії досягнення мети, які, незважаючи на різницю підходів, забезпечили подібний підсумковий ефект. Усі ці держави зіткнулися з масштабними руйнуваннями, але зуміли не лише відновитися, а й здійснити значний економічний прорив.

Слід підкреслити, що позитивний досвід швидкого економічного відновлення сьогодні має особливу цінність для України, адже країні потрібна сучасна концепція реконструкції, яка відповідає б новітнім вимогам і реаліям.

Яскравим прикладом економічної дипломатії є План Маршалла, реалізований США у рамках Програми відновлення Європи після Другої світової війни, який викликає значний науковий та історичний інтерес. Він відіграв ключову роль у стратегії США в перший післявоєнний період і став важливим етапом у розвитку американської зовнішньої політики. У подальшому цей план успішно продовжився через інші програми міжнародної економічної допомоги і вважається однією з найуспішніших ініціатив зовнішньої політики США в історії [92].

Ще одним важливим завданням держави у повоєнний період є відновлення політичної системи, що може передбачати проведення виборів, формування органів державної влади, відновлення верховенства права та інші заходи. Відновлення політичної системи після війни є першочерговим завданням для забезпечення подальшого розвитку держави. Критично важливо, щоб цей процес був відкритим та прозорим, включав широку громадську підтримку реформ і залучення міжнародної допомоги.

До пріоритетів держави в післявоєнний період належить і відновлення соціальної сфери. Це необхідно для забезпечення соціальних прав і свобод громадян та може охоплювати відновлення системи освіти, охорони здоров'я,

соціального захисту населення та інших ключових напрямів. Важливо, щоб цей процес проводився комплексно, враховував усі потреби громадян і забезпечував їх захист незалежно від соціального статусу чи місця проживання.

Окрім зазначеного, важливим завданням держави у післявоєнний період є забезпечення законності та правопорядку, а також відновлення довіри громадян до органів влади. Це питання є надзвичайно актуальним і передбачає низку конкретних заходів, таких як розслідування воєнних злочинів, відновлення ефективного функціонування правоохоронних структур, профілактика злочинності та інші дії, спрямовані на створення безпечного середовища для життя і розвитку населення.

На підставі проведеного теоретичного аналізу було сформульовано власне розуміння поняття «повоєнне відновлення держави». Його доцільно розглядати як сукупність організаційних, правових, фінансових та інших заходів, спрямованих на прискорену відбудову і створення умов для підвищення якості життя громадян та забезпечення нормальної діяльності суб'єктів господарювання на певній території, а також на подолання наслідків війни - гуманітарних, соціальних, економічних та інших. Встановлено, що сутність повоєнного відновлення охоплює абсолютно всі сфери державного життя, що зазнали руйнувань або були пошкоджені під час війни.

Проведений аналіз теоретичних підходів до визначень «повоєнне відновлення держави» та «повоєнна відбудова держави» показав, що ці два поняття тісно пов'язані, але не є ідентичними. У нашому баченні повоєнне відновлення має ширший зміст: воно спрямоване не лише на відновлення пошкодженого, а й на стратегічний розвиток усіх сфер державного життя. Особлива увага приділяється ключовим завданням, які постають перед державою в післявоєнний період: відновлення суверенітету та територіальної цілісності, відбудова економічного потенціалу, стабілізація політичної системи та відновлення соціальної сфери.

Водночас слід підкреслити, що проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми і відкриває поле для подальшого вивчення. Перспективним є

впровадження нових форм і методів дослідження, які дозволять розширити наукове розуміння категоріального апарату та методологічних підходів у сфері повоєнного відновлення держави.

1.2. Історичні моделі повоєнного відновлення

Історичний досвід повоєнного відновлення в міжнародному праві показує, що його формування відбувалося під впливом глобальних конфліктів та укладених міжнародних угод. Після Першої світової війни акцент робився переважно на фінансовій стабілізації та реалізації локальних ініціатив, тоді як Друга світова війна стала поштовхом для створення масштабних програм економічної допомоги, таких як План Маршалла. Пізніші конфлікти в Іраку та Афганістані, а також сучасні виклики, зокрема війна в Україні, продемонстрували необхідність комплексного підходу, що передбачає не лише відновлення фізичної інфраструктури, а й проведення політичних, соціальних та правових реформ. Така ретроспектива допомагає простежити еволюцію міжнародних механізмів відновлення та їхню адаптацію до сучасних викликів.

Поступовий розвиток концепції повоєнного відновлення у міжнародному праві свідчить про розширення підходів до відбудови держав після збройних конфліктів, базуючись на накопиченому досвіді. Спочатку процес обмежувався відновленням економіки та інфраструктури, проте з часом із розвитком міжнародного права та гуманітарних стандартів його зміст став більш комплексним і включав нові соціальні та політичні виміри.

На сучасному етапі повоєнне відновлення охоплює не лише матеріальну відбудову, а й створення ефективних державних інституцій, реформування правової системи, захист прав людини та підтримку демократичного врядування. Важливу роль у цьому відіграють міжнародні організації, серед яких ООН, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Європейський Союз та інші, які

забезпечують правове регулювання, фінансову підтримку та контроль за реалізацією програм відбудови.

Сучасна концепція повоєнного відновлення демонструє поступовий перехід від односпрямованих програм допомоги до комплексного, інтегрованого підходу, що передбачає активне залучення місцевих громад, підзвітність органів влади, протидію корупції та сприяння процесам примирення між конфліктуючими сторонами [130].

Першою серйозною перевіркою для міжнародної спільноти у сфері післявоєнного відновлення стала Перша світова війна (1914–1918). Вона спричинила колосальні людські втрати, руйнування транспортної та промислової інфраструктури, глибокий економічний спад та політичну нестабільність у багатьох країнах. Після завершення бойових дій міжнародна спільнота зіткнулася з новим викликом: необхідністю розробки комплексного підходу до відбудови держав і регіонів, які зазнали найбільших втрат.

Важливу роль у цих процесах відіграла Ліга Націй, заснована у 1920 році з метою підтримки глобального миру та стабільності. Організація активно надавала фінансову і технічну допомогу країнам, що постраждали від війни. В Австрії, наприклад, було тимчасово призупинено виплату репарацій, що допомогло зменшити економічний тиск на державу. Крім того, за участі Ліги Націй у країні було впроваджено низку реформ, спрямованих на стабілізацію фінансової системи, приборкання гіперінфляції та відновлення промислових підприємств. Контроль за цими заходами здійснював верховний комісар з економіки, який координував їхню реалізацію та слідкував за ефективністю [20].

Подібні заходи проводилися й в Угорщині, яка після розпаду Австро-Угорської імперії опинилася у скрутному економічному становищі. Завдяки підтримці міжнародної спільноти країна змогла стабілізувати фінанси, реформувати банківську систему та поступово відновити ключові промислові галузі.

Крім економічних ініціатив, важливим компонентом післявоєнного відновлення стали гуманітарні програми. Мільйони громадян залишилися без

житла та необхідних ресурсів для існування, тож міжнародні організації та благодійні фонди організували постачання продовольства, медикаментів та інших життєво важливих засобів, що дозволило частково пом'якшити наслідки війни для населення.

Попри певні успіхи заходів, здійснених після Першої світової війни, вони не змогли повністю вирішити соціально-економічні проблеми та запобігти виникненню нових конфліктів. Глобальна економічна криза 1929 року, політична нестабільність та загострення міжнародної обстановки зрештою призвели до початку Другої світової війни у 1939 році. Водночас досвід першого післявоєнного відновлення став цінним уроком для майбутніх міжнародних ініціатив щодо подолання наслідків збройних конфліктів.

Для аналізу практичних механізмів відновлення після війни часто звертаються до Європейської програми відновлення (European Recovery Program, ERP), більш відомої як План Маршалла, а також розглядають сценарії відбудови п'яти держав: Західної Німеччини та Японії (включно зі стабілізаційною програмою Дж. Доджа – Dodge Line), Італії, Південної Кореї та Ізраїлю. Ці країни не лише відновили економіку, а й змогли перейти до стійкого економічного зростання. Практична реалізація Плану Маршалла стартувала 4 квітня 1948 року після ухвалення Конгресом США Закону «Про економічне співробітництво», який передбачав чотирирічну програму допомоги країнам Європи після Другої світової війни. Однією з умов надання допомоги стало усунення комуністів з урядів, що було виконано у всіх країнах Західної Європи. У цей час мільйони людей жили у таборах для біженців та залежали від гуманітарної підтримки Організації Об'єднаних Націй, стикаючись із серйозними проблемами з продовольством. Єдиними країнами з відносно стабільною економікою після війни залишалися США та Канада, тоді як більшість європейських держав мали зруйновану інфраструктуру та потребували значних інвестицій.

Після завершення Другої світової війни Європа перебувала у катастрофічному стані: промислові підприємства були практично зруйновані, транспортна інфраструктура – серйозно пошкоджена, а економіки більшості

держав опинилися в кризовому стані. Мільйони громадян залишилися без роботи, житла та необхідних засобів для існування. У таких умовах виникла нагальна потреба відновити економічний потенціал континенту та запобігти подальшій політичній нестабільності, яка могла стати причиною нових конфліктів.

На виклики післявоєнного часу Сполучені Штати відповіли масштабною програмою економічної допомоги - Планом Маршалла, або Європейською програмою відновлення (ERP – European Recovery Program). Ініціатором програми виступив державний секретар США Джордж Маршалл, який 5 червня 1947 року представив ключові положення програми у своїй відомій промові в Гарвардському університеті [14].

Головним завданням Плану Маршалла було відновлення економіки Європи шляхом надання фінансової та матеріальної підтримки для реанімації промисловості, модернізації виробничих потужностей, розвитку сільського господарства та посилення торговельних зв'язків між європейськими державами. Програма, що діяла з 1948 по 1952 рік, передбачала виділення США понад 13 мільярдів доларів 16 європейським країнам, що за сучасними розрахунками відповідає сотням мільярдів доларів.

Допомога реалізовувалася у різних формах: фінансові гранти, кредити, поставки сировини, продовольства та промислового обладнання. Найбільше коштів отримали Великобританія, Франція, Західна Німеччина та Італія, оскільки саме ці держави зазнали найбільших руйнувань під час війни.

Окрім економічного ефекту, План Маршалла мав важливе геополітичне значення. Він сприяв економічній інтеграції західноєвропейських країн і створював умови для формування майбутнього Європейського Союзу. Крім того, програма виступала інструментом стримування радянського впливу в Європі на початку Холодної війни.

План Маршалла вважається одним із найуспішніших прикладів міжнародної співпраці у сфері післявоєнного відновлення. Він не лише

прискорив економічне відродження Європи, але й заклав основу для подальшого економічного зростання та стабільності політичного життя на континенті [81].

До грудня 1951 року Сполучені Штати надали економічну допомогу 13 європейським країнам на суму від 13,3 до 15 млрд доларів, найбільша частка якої дісталася Великій Британії (2,8 млрд), Франції (2,5 млрд) та Італії й Німеччині (по 1,3 млрд кожна). Надані ресурси спрямовувалися на боротьбу з голодом (через дотації), розвиток промислового виробництва та модернізацію обладнання, а також на забезпечення внутрішнього ринку промисловими товарами, сировиною та машинобудівною продукцією.

Протягом чотирьох років після впровадження Плану Маршалла валовий внутрішній продукт західноєвропейських держав зріс на 33%, сільськогосподарське виробництво збільшилося на 11%, промислове виробництво - на 40%, а обсяг зовнішньої торгівлі також зріс на 40%.

У 1951 році «План Маршалла» був замінений на «Закон про взаємну безпеку», за яким США щорічно виділяли 7,5 млрд доларів для військово-економічного співробітництва з країнами Західної Європи. Ця програма стала першою ланкою у процесі трансатлантичної інтеграції, що знайшла своє продовження у створенні 4 квітня 1949 року Організації Північноатлантичного договору (НАТО), яка виконувала функції системи колективної оборони [83].

Сьогодні аналогічна підтримка надається низці сучасних держав, які беруть участь у військових конфліктах, зокрема Ізраїлю. У 2021 році Палата представників США виділила 1 млрд доларів на доукомплектування системи протиракетної оборони «Залізний купол», замінюючи ракетні перехоплювачі, якими ізраїльські сили відбивали атаки палестинських угруповань ХАМАС. У 2020 році приблизно 20% військового бюджету Ізраїлю покривалася за рахунок американської допомоги. Крім того, між США та Ізраїлем діє декларація про американо-ізраїльське стратегічне партнерство, а обидві країни нині підтримують Україну [62].

У 1945 році світова спільнота отримала новий інструмент для підтримки миру та стабільності - Організацію Об'єднаних Націй. Її ключова місія полягала

не лише у запобіганні конфліктів, а й у допомозі державам, які постраждали від війни, через координацію міжнародних зусиль та сприяння відновленню їхніх економік і соціальних систем.

Першим практичним кроком у цьому напрямку стала діяльність Адміністрації допомоги та відновлення для Європи та Китаю (UNRRA). Вона забезпечувала постачання продовольства, медичних препаратів, фінансову підтримку та ресурси для відновлення житла й інфраструктури. Завдяки цим програмам мільйони людей змогли вижити та почати відновлення нормального життя [26].

Згодом відповідальність за відбудову після конфліктів передали спеціалізованим структурам ООН, таким як Програма розвитку (UNDP), Дитячий фонд (UNICEF) та Всесвітня продовольча програма (WFP). Вони не лише надають допомогу у боротьбі з бідністю та голодом, а й пом'якшують соціально-економічні наслідки війн, підтримуючи розвиток державних інституцій і відновлення громадських служб.

Крім гуманітарної допомоги, ООН сприяє створенню міжнародно-правових механізмів для довгострокової стабільності: миротворчі операції, розмінування територій та відновлення державного управління. Діяльність організації у сфері післявоєнного відновлення продовжується і в сучасному світі, охоплюючи країни, що потерпають від новітніх конфліктів, зокрема Боснію і Герцеговину, Ірак, Афганістан та Україну [10].

ООН посіла центральне місце серед міжнародних організацій, що координують глобальні зусилля з післявоєнного відновлення, надають допомогу постраждалим державам та сприяють встановленню довготривалого миру у світі.

Сучасне міжнародне право визначає повоєнне відновлення як багаторівневий процес, що включає не лише ремонт і реконструкцію пошкодженої інфраструктури, а й формування стабільних державних інституцій, відновлення правопорядку та створення умов для сталого соціально-економічного розвитку.

Важливим елементом цього процесу є посилення верховенства права та реформування правових систем, що охоплює модернізацію судових органів, забезпечення рівного доступу до правосуддя та боротьбу з корупцією. Окрему увагу приділяють захисту прав людини, зокрема реінтеграції постраждалих груп населення, підтримці внутрішньо переміщених осіб та гарантуванню соціальної справедливості.

Досвід післявоєнного відновлення в Іраку, Афганістані, Боснії і Герцеговині показує, що окрім матеріальної реконструкції, критично важливо відбудовувати державні інституції, реформувати систему управління та створювати ефективні механізми економічного розвитку. Значну підтримку в цьому надають міжнародні організації, такі як ООН, Світовий банк та Європейський Союз, які забезпечують країни фінансовою, технічною та консультативною допомогою.

У післявоєнний період Німеччина досягла значного економічного відновлення завдяки комплексу ефективних заходів. Серед них – дерегуляція бізнес-середовища та демонополізація ринку: жодна компанія не могла контролювати більше третини окремого сегмента, а кілька великих гравців – не більше половини ринку. Для великих корпорацій створювалися стимули для співпраці з малим та середнім бізнесом. Значну увагу приділяли підтримці малих і середніх підприємств, а також податковій реформі, яка включала пільги для експортерів, завдяки чому вже у 1950 році обсяг експорту перевищив імпорт. Активно залучали інвестиції, причому понад третину коштів із федерального бюджету спрямовували на реіндустріалізацію: заміну застарілого обладнання, оновлення технологій, модернізацію відсталих регіонів. Кредити, отримані в рамках Плану Маршалла, на 60% розподілялися через систему дешевих позик приватним компаніям для модернізації власного виробництва, тоді як більшість європейських держав використовували ці кошти на соціальні потреби [65].

Японія у цей же період досягла вражаючих результатів завдяки власній стратегії «економічного дива». Основними інструментами стали демонополізація промисловості та активний протекціонізм: у 1948 році державні

дотації металургійним компаніям перевищили 5% бюджету країни. Було проведено податкову реформу із запровадженням прогресивного оподаткування прибутку та зменшенням навантаження на бізнес. Одночасно велика увага приділялася нагромадженню продовольчих запасів для підтримки внутрішнього попиту, модернізації виробництва через науково-дослідні програми та впровадження інноваційних технологій.

Держава активно сприяла розвитку експортоорієнтованої промисловості: вдосконалювалися ланцюги постачання, стимулювався експорт дешевих японських товарів, що дозволило з 1957 по 1973 рік збільшити обсяг експорту майже у десять разів. Імпорт обмежувався переважно технологічним обладнанням та матеріалами для модернізації виробництва. У 1950–1971 роках японські компанії придбали понад 15 тисяч патентів і ліцензій, що дозволило повністю переробляти імпортовані ресурси та збільшувати їх додану вартість.

Крім того, країна захищала внутрішній ринок від зовнішньої конкуренції через тарифні обмеження та контроль за входженням нових іноземних компаній. Особливу увагу приділяли стратегічним галузям: підприємства, що модернізували виробництво, отримували державні замовлення, пільги та преференції, включно з дешевим лізингом. Уже у 1956 році Японія випередила Великобританію за обсягом суднобудівного тоннажу, ставши світовим лідером. До успіху також сприяли земельна реформа (1946–1949) та планування промислової політики за участю урядовців і представників великого бізнесу, що забезпечило логічність реформ і політичну стабільність у країні.

Досвід післявоєнного відновлення Західних Балкан у період 1996–2004 років показує важливість міжнародної підтримки для держав, що зазнали руйнувань. До числа таких країн входять Боснія і Герцеговина, Косово, Чорногорія, Македонія, Хорватія та Сербія, які пережили значні втрати після розпаду Югославії [69]. Найбільш постраждала Боснія і Герцеговина, де втрати населення сягнули близько 2,3 %. Науковці відзначають, що балканський досвід корисний для розуміння того, як важливо залучати світове співтовариство до процесу післявоєнного відновлення та передбачати ризики, пов'язані з цим

процесом. Первинними заходами у післявоєнний період мають бути відбудова та реконструкція фізичної інфраструктури, відновлення промислового виробництва та забезпечення доступу до дешевих кредитів. Учені виділяють кілька основних вимірів цього процесу: фізичний, економічний, соціальний та інституційний.

Військові дії на Балканах завершилися у 1995 році завдяки підписанню ключових угод: Дейтонської угоди щодо Боснії і Герцеговини, Охридської угоди щодо Македонії та резолюції ООН №1244 стосовно Косово. З кінця 1990-х років головну роль у відновленні регіону взяв на себе Європейський Союз, започаткувавши Процес Стабілізації та Асоціації для забезпечення тривалого миру та підготовки країн до інтеграції в ЄС.

Після Дейтонської угоди Світовий банк та ЄБРР отримали завдання розробити програму реконструкції Боснії і Герцеговини. Основним джерелом фінансування стала безповоротна допомога міжнародних донорів обсягом 5 млрд доларів США на період 1996–1999 рр. У перші роки післявоєнного відновлення частка міжнародної підтримки в розвитку країни перевищувала 20 % ВВП, а обсяг допомоги на душу населення варіювався від 140 до 279 доларів.

Серед пріоритетних напрямів відновлення інфраструктури особливу увагу приділяли транспортним мережам, системам електропостачання та зв'язку. Також важливим завданням було сприяння поверненню біженців та тимчасово переміщених осіб на батьківщину. Водночас ключові макроекономічні труднощі Боснії і Герцеговини, на які міжнародна допомога практично не впливала, включали високий рівень безробіття (понад 30 %), зростання тіньової економіки, низький рівень внутрішніх інвестицій та заощаджень (1–3 % ВВП) і повільне відновлення промислового виробництва. Обмежені можливості для працевлаштування демобілізованих військових і повернених біженців значно зменшували ефективність економічної програми.

Причинами таких невдач експерти називають недооцінку ролі промислового сектору у відродженні економіки, неефективне використання інструментів реструктуризації підприємств, несприятливі умови для ведення

бізнесу та низьку активність внутрішніх інвестицій. Фактично, лише близько 3 % офіційної міжнародної допомоги у 1996–2004 роках було спрямовано на розвиток промисловості. Для порівняння, у рамках Плану Маршалла в 1948–1952 роках значна частина ресурсів спрямовувалася саме на модернізацію та підйом промислового виробництва європейських країн.

Іншою суттєвою проблемою післявоєнної відбудови Боснії і Герцеговини стала слабкість інституційної підтримки малого та середнього бізнесу. Недосконалість міжнародних програм у частині стимулювання бізнес-клімату призвела до того, що економічний розвиток значно уповільнився після завершення фінансової допомоги, а рівень безробіття залишався високим. За оцінками експертів, масове надходження міжнародних коштів у поєднанні з неефективним використанням ресурсів у промисловості та внутрішніх інвестиціях спричинило формування економіки, значною мірою залежної від зовнішньої підтримки [33].

Дослідники та експерти виділяють низку спільних чинників, які забезпечують успішне економічне відновлення держав у післявоєнний період. До них належать продумана послідовність заходів, цілісне планування всіх етапів відбудови, підтримка малого та середнього бізнесу, захист національного виробництва, політика підвищення доданої вартості продукції та ресурсів, а також орієнтація на конкурентні переваги національної економіки [103]. Особливу роль відіграє акцент на структурних та фундаментальних складових розвитку, а також створення єдиного системного плану відновлення з розрахунками та прогнозами, який реалізується з активним залученням наукового потенціалу.

Історія розвитку концепції повоєнного відновлення в міжнародному праві демонструє поступовий перехід від суто матеріальної реконструкції інфраструктури та промисловості до комплексного підходу. Сучасні програми відбудови передбачають не лише фізичне відновлення об'єктів, а й реформування правових інститутів, забезпечення прав людини, інтеграцію внутрішньо переміщених осіб і створення передумов для сталого розвитку.

Міжнародне право все більше орієнтується на системні заходи, які не лише усувають наслідки конфліктів, а й зменшують ризик їх повторення. Основна увага тепер приділяється формуванню стійких суспільств через розвиток громадянського сектору, реформування державних структур та зміцнення міжнародної співпраці. Важливим компонентом є економічний аспект - залучення інвестицій, відновлення ринків праці та стимулювання підприємництва. Таким чином, сучасне повоєнне відновлення охоплює не тільки фізичну реконструкцію, а й глибокі соціальні й правові трансформації.

Міжнародний досвід свідчить, що успішне відновлення після війни можливе лише за комплексного підходу. Україна нині має шанс не лише відновитися, а й перетворитися на сучасну, ефективну та стійку державу. Координація дій із міжнародними партнерами, використання цифрових технологій, залучення інвестицій та проведення структурних реформ стануть ключовими чинниками, які визначатимуть розвиток країни в майбутньому.

1.3. Методологія дослідження

Питання повоєнного відновлення та перспективного розвитку українського суспільства, яке стало надзвичайно актуальним після початку повномасштабної війни, вимагає застосування сучасних методологічних підходів. Вони здатні забезпечити точне відображення економічних процесів та реалізацію науково-практичних завдань у сфері економічної історії. Історико-економічний аналіз процесів післявоєнної відбудови охоплює комплексну систему, сформовану економічними, політичними та культурно-історичними детермінантами. Оскільки процес відновлення здійснювався на основі певних стратегій та проєктів, йому передувала ґрунтовна теоретична робота, спрямована на визначення пріоритетів та оцінку ресурсних можливостей для їх реалізації.

Дослідження таких складних явищ потребує комплексної методологічної бази, яка дозволяє досліджувати взаємопов'язані аспекти процесу. До них

належать: 1) об'єктивні економічні показники та реалії, 2) теоретичні моделі їх наукового осмислення, 3) концептуальні засади переходу від фактичного стану до бажаних результатів та методи управління цим процесом. Синтез емпіричних даних і теоретичних уявлень забезпечує цілісне сприйняття досліджуваного явища і відповідає принципу інтегративності, який виступає ключовим у науковій організації досліджень. Інтегративність дозволяє одночасно відобразити всі аспекти явища та взаємозв'язки його компонентів [75]. Таким чином, обрання принципу інтегративності як основи теоретико-методологічного підходу дозволяє поєднати емпіричне та теоретичне знання для аналізу внутрішніх і зовнішніх чинників економічного розвитку в умовах повоєнної відбудови.

Ключове значення для об'єктивного осмислення історичних процесів має акумулятивна функція історії, що передбачає збір, систематизацію та узагальнення фактологічних даних, а також вивчення господарського досвіду попередніх поколінь [75]. Розуміння того, що всі учасники економічних програм та проєктів повоєнної відбудови керуються власними політичними та економічними інтересами, підтверджується історичними прикладами минулого.

Історико-економічне дослідження факторів, що позитивно чи негативно впливали на результати державних політик та господарських рішень у минулому, є ключовим для розробки реалістичних планів і постановки досяжних цілей. Іншими словами, підготовка програми повоєнного відновлення економіки та соціогуманітарної сфери України має базуватися на об'єктивних оцінках, зваженні ризиків, конфліктів інтересів, інституційних обмежень та інших потенційних загроз. Зокрема, визначення ролі національних і міжнародних органів, відповідальних за управління процесом відновлення, а також контроль за використанням коштів міжнародних донорів повинно враховувати якість державного управління та рівень корупції. При цьому досвід Фінляндії, яка вже в середині ХХ століття демонструвала високий рівень прозорості влади, потребує адаптації до українських умов із певними застереженнями [75].

При формулюванні висновків і рекомендацій щодо плану відбудови України важливим є уточнення базових економічних і правових термінів на підставі історичних прикладів європейських держав. Пропедевтична функція економічної історії у цьому випадку проявляється у конкретизації й уточненні значень ключових понять і зворотів, що дозволяє уникнути неоднозначності у трактуванні термінів різними учасниками процесу відновлення – від урядовців та міжнародних донорів до представників бізнесу та громадянського суспільства. Серед таких базових понять слід відзначити реінтеграцію, деокупацію, адміністрування зовнішньої допомоги, конфіскацію активів, комплаєнс-контроль та інші, які мають як соціальний, так і законодавчий вимір.

Дослідження зовнішніх і внутрішніх факторів, а також їхньої ролі у різних стратегіях повоєнної відбудови, дозволяє розглянути питання взаємодії екзогенних та ендогенних чинників розвитку. Приклад відновлення економіки та соціогуманітарної сфери країн Західної Європи у другій половині 1940-х – 1960-х років виступає емпіричною основою для системного та теоретичного визначення оптимального балансу між внутрішніми ресурсами й зовнішньою допомогою, спрямування фінансових і матеріальних потоків відповідно до визначених пріоритетів, а також вироблення моделей інтеграції національних і міжнародних механізмів залежно від економічної структури країни. Дослідники, що вивчали т. зв. німецьке та японське «економічне диво», наголошували на важливості національних програм відновлення та послідовності їх реалізації з пріоритетом національних інтересів [56]. Водночас історичний досвід показує, що відсутність політичної волі, слабка внутрішня консолідація та спроби вирішувати національні проблеми виключно за рахунок зовнішньої допомоги часто призводять до економічної стагнації, соціальної нестабільності, політичної залежності та зростання вразливості держави.

Досягнення практичних результатів ретроспективного аналізу пов'язане з його прогностичною функцією – можливістю передбачати розвиток подій і тенденції на основі історичного досвіду [43]. Особлива увага приділяється політичним, етичним та довгостроковим соціально-гуманітарним наслідкам

економічних і політичних рішень. Вивчення історико-економічних процесів відбудови країн Західної Європи у зазначений період, зокрема за умови залучення зовнішньої допомоги, передбачає аналіз так званих ретроальтернативних моделей – сценаріїв «що могло б статися, якби...». У сучасних умовах воєнного і економічного тиску на Україну подібний підхід дозволяє на основі історичного досвіду моделювати різні сценарії розвитку економіки та прогнозувати наслідки політичних рішень і управлінських заходів. Зокрема, порівняння планів Моргентау та Маршалла для Німеччини створює підґрунтя для аналізу альтернативних шляхів відновлення економіки та соціальної сфери.

Науковий потенціал цього дослідження забезпечується застосуванням емпіричних методів, таких як спостереження, порівняння, вимірювання та систематизація подій і фактів, що спираються на принципи позитивістської філософії. Саме через емпіричні підходи реалізується економічна компаративістика, яка дозволяє аналізувати темпи і результати економічного відновлення в різних країнах, вивчати розвиток різних економічних систем та національних моделей. Порівняння якісних і кількісних характеристик повоєнного відродження на національному, регіональному та глобальному рівнях створює основу для виявлення загальних тенденцій, взаємозалежностей і можливих закономірностей у функціонуванні економік у залежності від обраних стратегій відновлення.

Оскільки мова йде про практичну реалізацію планів та програм відбудови, ключовими складовими цілісного історико-економічного дослідження виступають онтологічний, телеологічний та аксіологічний аспекти. Онтологічна складова визначає наукове відображення історичної реальності, приділяючи пріоритет не стільки повноті знань про об'єкт, скільки можливості практичного застосування накопиченого досвіду. Телеологічна складова висвітлює довгострокові цілі та конкретні завдання, поставлені при розробці стратегій, планів і програм відновлення. Аксіологічна складова демонструє, що формування цілей і засобів їх досягнення визначається системою цінностей, що

визначають першочерговість та ієрархію пріоритетів. Зокрема, у процесі побудови повоєнної економіки принципи свободи й законності, стійкості та адаптивності, а також інтеграція громадянської активності, підприємницьких ресурсів і державного регулювання створюють діалектичну єдність, де взаємодія та взаємодоповнюваність цих елементів визначають ефективність соціально-економічної моделі [76, с. 111].

Знищення частини економічного потенціалу, руйнування усталених господарських зв'язків і інституційних механізмів взаємодії, а також потреба в структурно-технологічному оновленні та інституційному перезавантаженні економіки підкреслюють важливість оцінки стійкості національної економічної системи. У контексті дослідження та аналізу досвіду повоєнного відновлення доцільним є таке визначення стійкості економіки: «Стійкість економічної системи означає здатність цієї системи ефективно розподіляти і перерозподіляти ресурси та активи, забезпечуючи тривале економічне зростання, розвиток та суспільний добробут, незважаючи на зовнішні та внутрішні шоківі впливи» [34, с. 81]. Таким чином, одним із ключових показників успішного відновлення та структурної модернізації економіки є її здатність до самостійного розвитку та опірності зовнішнім викликам.

Дослідження процесів повоєнного відновлення передбачає глибокий аналіз структурних і функціональних трансформацій господарських систем та механізмів управління ними. Тому в методологічному арсеналі особливе місце займають системно-морфологічний та системно-функціональний підходи. Використання системно-морфологічного методу дозволяє виявити різноманіття форм організації економічної діяльності та взаємозв'язки між ними. Системно-функціональний метод сприяє розумінню механізмів вирішення ключових проблем економіки: забезпечення виробництва та споживчих благ, підтримки зайнятості й доходів населення, формування джерел капіталовкладень та інвестицій. Повоєнна економіка розглядається як транзитивна, або перехідна, що робить особливо актуальним питання балансу між ринковими механізмами координації та державним регулюванням. В якості методологічного підходу до

поєднання суперечливих начал лібералізму та етатизму у період повоєнного переходу доцільно розглядати концепцію «держави як гаранта базових прав особистості та ринку як простору свободи» [97, с. 70].

Теоретичні дискусії щодо оптимальної ролі держави та рівня економічної свободи суб'єктів у період війни та глобальної трансформації економічного ландшафту залишаються актуальними. Це пояснюється постійною еволюцією функцій держави і ринку як головних регуляторів економічної діяльності. Для глибшого осмислення цих процесів застосовується комплекс спеціальних наукових методів. Зокрема, історико-генетичний метод дозволяє реконструювати послідовність подій і процесів, простежити генезу економічних явищ та розкрити причинно-наслідкові механізми їх розвитку. Історико-типологічний метод виявляє повторювані властивості та ознаки економічних явищ у різних історичних контекстах. Порівняльно-статистичний підхід застосовується для збору, обробки, класифікації та аналізу історико-статистичних даних. Проблемно-логічний метод дозволяє відтворити глибинну сутність економічних процесів, виявляючи їхню внутрішню логіку.

Розгляд економіки як складної динамічної системи, здатної до саморозвитку, відкриває можливість аналізу різних типів взаємозв'язків у процесах повоєнного відновлення, зокрема: генетичних – що відтворюють структурні елементи довоєнної економіки; сукцесійних – що забезпечують поєднання старих та нових компонентів; коеволюційних – що стимулюють прогресивний розвиток та розширене відтворення однорідних процесів; конкурентних – що спрямовані на здобуття переваг; комунікативних – які підкреслюють роль особистостей та міжособистісних контактів у реалізації відбудовних проєктів; епігенетичних – що інтегрують внутрішні та зовнішні фактори для посилення адаптаційних і інноваційних складових реконструкції, та інших [104]. Саме така мережа взаємодій формує інституційно-еволюційне середовище, в якому зароджується і розвивається нова повоєнна економічна система.

Економічні зміни зазвичай формуються не лише під впливом класичних фінансово-господарських факторів. Відомий американський учений К. Поланьї показав, що розвиток економіки та трансформації господарських систем слід аналізувати у тісному зв'язку з культурними, соціальними та політичними аспектами життя суспільства [17]. Український науковець М. Туган-Барановський також підкреслював значення соціокультурних детермінант у процесах економічних циклів [44]. У контексті дослідження історичного досвіду повоєнного відновлення варто поєднувати каузальний підхід (вивчення причинно-наслідкових зв'язків) із телеологічним, що фокусується на доцільності управлінських рішень та цілепокладанні у розвитку економіки.

При оцінці успішного повоєнного розвитку зазвичай згадують країни на кшталт Німеччини, Японії, Ізраїлю та Південної Кореї. Успіх цих держав багато в чому обумовлений високим рівнем суспільної консолідації, спільними цінностями, національним характером, історико-культурними традиціями та чітким баченням майбутнього: незалежної, економічно стабільної країни з високим рівнем життя [77, с. 13]. Це підтверджує важливість суспільної свідомості у досягненні заздалегідь визначених стратегічних цілей.

Водночас аналіз повоєнної відбудови вимагає врахування технологічних факторів. Відновлення економік у другій половині 1940–1960-х років відбувалося у контексті третьої та четвертої науково-технічних революцій, що характеризувалися глобальною індустріалізацією та впровадженням нових технологій. Основними детермінантами високих темпів економічного зростання стали інтеграція технологічних ресурсів транснаціональних корпорацій у промисловість, розвиток професійного потенціалу робочої сили та підготовка висококваліфікованих управлінців [96, с. 118].

Необхідність відновлення обороноздатності, модернізації економіки, забезпечення конкурентоспроможності виробництва на внутрішніх та зовнішніх ринках, подолання проблем зайнятості та міграції населення формувала потребу у системній інвестиційно-інноваційній модернізації економіки та підтриманні соціальної стабільності. Це, у свою чергу, вимагало створення міцного

теоретичного базису та розробки послідовних програм економічних перетворень.

Період після завершення Другої світової війни, коли втілювалися масштабні програми відбудови економіки, відзначився утвердженням макроекономічного підходу в економічній науці, започаткованого кейнсіанською теорією Дж. М. Кейнса. Пріоритет державного регулювання, активної участі держави у вирішенні економічних завдань зберігався до початку 1970-х років. На практиці це вимагало формування цілісного теоретико-методологічного інструментарію.

З методологічної точки зору, а також з огляду на практичні потреби воєнної та післявоєнної економіки, ключовими показниками ефективності є кількість діючих підприємств, рівень зайнятості, своєчасність виплат заробітної плати та наявність фінансових резервів, а також ефективність державної підтримки бізнесу й домогосподарств. Інакше кажучи, аналіз повоєнних економічних змін потребує інтеграції мікроекономічного підходу, що оцінює функціонування економіки на рівні підприємств і домогосподарств, та макроекономічного, який орієнтується на розробку нормативних рішень.

У загальному економічному розумінні «визначення завдання разом із засобами його виконання становить парадигму» [31, с. 77]. Якщо парадигма в науковій теорії забезпечує інтеграцію знань, то економічні доктрини на рівні політики формують національні моделі розвитку, визначаючи цілі та механізми їх реалізації через економічні інструменти.

Методологічна основа дослідження взаємодії внутрішніх і зовнішніх факторів економічного розвитку в умовах повоєнної відбудови ґрунтується на принципах еволюційної економічної теорії, концепціях інституційних змін та врахуванні попередніх траєкторій розвитку. До цього додаються підходи системності, цілісності та послідовності в трансформації господарських систем, а також розуміння діалектичної єдності техніко-організаційних і політико-економічних компонентів. Важливе місце займає інтеграція територіальних, демографічних, історико-культурних, політичних та інших національних

особливостей у комплексний соціоекономічний розвиток. Використання цих принципів та спеціальних методів історико-економічного дослідження відкриває можливості узагальнення міжнародного досвіду та оцінки його застосування в Україні, що є важливим завданням для подальших досліджень.

РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНИЙ ДИСКУРС ЩОДО ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

2.1. Європейський Союз: від «плану Маршалла для України» до інституційної інтеграції

Політична стратегія Європейського Союзу щодо України за умов повномасштабного вторгнення Російської Федерації зазнала значних змін, спираючись на багаторічні та комплексні взаємини між Україною та ЄС.

Європейський Союз виступає одним із ключових акторів міжнародного відновлення України, поєднуючи політичну, фінансову та інституційну підтримку з довгостроковим баченням інтеграції нашої держави до європейського простору. Від перших днів повномасштабного вторгнення Росії ЄС продемонстрував безпрецедентну солідарність, розпочавши масштабну фінансову допомогу, яку аналітики часто називають «планом Маршалла для України» [121]. Ця концепція відображає не лише обсяги та спрямованість допомоги, а й стратегічне бачення - відновлення країни має стати каталізатором її модернізації, трансформації економічних і управлінських систем, а також наближення до європейських стандартів у всіх сферах.

Порівняння із післявоєнним «планом Маршалла», реалізованим США у Європі після Другої світової війни, має глибокий зміст. Як і тоді, мова йде не лише про відбудову зруйнованої інфраструктури, а про створення нової моделі розвитку, заснованої на ефективних інституціях, верховенстві права, ринковій економіці та стійких демократичних практиках. Європейський Союз, маючи власний досвід інтеграції та трансформації, розглядає відновлення України як можливість одночасно зміцнити свою безпеку, розширити зону стабільності та продемонструвати ефективність європейської моделі розвитку.

Програма підтримки України з боку ЄС має багаторівневу структуру. З одного боку, це фінансово-економічні пакети - макрофінансова допомога,

гранти, кредити та фонди на відновлення інфраструктури. З іншого - це політична та технічна підтримка реформ: децентралізації, судової системи, боротьби з корупцією, енергетичного переходу та цифровізації. У 2023–2025 роках було започатковано низку стратегічних ініціатив, зокрема Ukraine Facility - програму на 50 мільярдів євро, спрямовану не лише на відбудову, а й на підготовку України до членства в ЄС [39]. Цей підхід відображає нову філософію європейської допомоги - інтеграцію через відновлення, тобто поступове входження в інституційний простір ЄС шляхом синхронізації політик, стандартів і процедур.

Політика Європейського Союзу щодо України зазнала кардинальних змін після 24 лютого 2022 року, коли Росія розпочала повномасштабне вторгнення. Це стало найсерйознішим викликом для безпеки Європи з часів Другої світової війни та змусило ЄС переглянути власні підходи до підтримки України й реалізації політики безпеки та оборони. Від самого початку агресії Союз зайняв чітку позицію на підтримку нашої держави, засудивши дії Росії та закликавши до негайного припинення бойових дій. Лідери ЄС одностайно висловили солідарність із українським народом і оперативно організували широкий спектр дипломатичних, економічних та гуманітарних заходів. Крім надання гуманітарної підтримки постраждалим від війни, ЄС започаткував безпрецедентну програму макрофінансової допомоги для підтримки української економіки, яка зазнала значних руйнувань через військові дії. Ця допомога включала гранти, кредити та бюджетну підтримку, що забезпечували функціонування держави під час конфлікту [123].

Особливу увагу в політиці ЄС приділили питанням військової допомоги. Раніше Союз не мав усталених інституційних механізмів прямого постачання озброєння країнам, що перебувають у стані війни, проте ситуація змінилася у 2022 році. ЄС ухвалив нові програми для надання військової підтримки Україні, зокрема через фінансування поставок озброєння та військового обладнання за рахунок Європейського фонду миру. Ці заходи підвищили надійність і ефективність оборонної політики ЄС, який раніше уникав подібних дій.

З моменту вторгнення Росії Союз значно посилив свою допомогу Україні, мобілізувавши близько 4,1 мільярда євро на забезпечення економічної, соціальної та фінансової стійкості держави. Ці кошти були спрямовані на надзвичайну макрофінансову підтримку, бюджетні субсидії, реагування на кризові ситуації та гуманітарну допомогу. Військова підтримка, що надавалась через Європейський фонд миру, склала 1,5 мільярда євро на відшкодування державам-членам за надану зброю та техніку, а додатково продовжується залучення ще 500 мільйонів євро [58].

Війна спричинила серйозний обвал податкових надходжень, доходів від експорту та інших джерел фінансування державного бюджету, що було ускладнено масштабними випадками незаконного привласнення майна й експортних товарів, особливо в аграрному секторі, тоді як державні витрати різко зросли. За оцінками Міжнародного валютного фонду, дефіцит платіжного балансу України до червня склав приблизно 14,3 мільярда євро (15 мільярдів доларів США) [58].

Для ефективного відновлення країни після війни, створення умов для процвітання та становлення України як держави, міцно інтегрованої в європейське і світове економічне середовище та орієнтованої на європейські цінності, знадобляться значні міжнародні фінансові ресурси. Через триваючу агресію точний обсяг потреб у відновленні поки що неможливо визначити, проте вже зараз важливо окреслити ключові елементи майбутньої допомоги, яка повинна враховувати середньо- та довгострокову перспективу.

Процес відбудови має очолювати українська влада у тісній взаємодії з Європейським Союзом та іншими важливими міжнародними партнерами, зокрема країнами «Великої сімки» та «Великої двадцятки», а також із залученням міжнародних фінансових інституцій і організацій. Партнерство між українськими регіонами та містами та відповідними територіями ЄС сприятиме більш швидкому й ефективному відновленню інфраструктури та економіки.

Стратегічне управління відбудовою координуватиме міжнародна «Платформа відбудови України», створена спільно українським урядом і

Європейською комісією. Ця платформа виконуватиме роль центрального органу управління, відповідального за реалізацію плану відбудови, розробленого Україною з підтримкою адміністративного потенціалу та технічної допомоги ЄС. До її складу увійдуть всі ключові партнери та донори, включно з державами-членами ЄС, іншими двосторонніми та багатосторонніми учасниками, а також міжнародними фінансовими установами. Парламенти України та ЄС братимуть участь у роботі платформи як спостерігачі [84].

Затверджений платформою «Платформа відбудови України» план ‘RebuildUkraine’ («Відновлення України»), розроблений на основі детальної оцінки потреб країни, стане ключовим орієнтиром для Європейського Союзу та інших міжнародних партнерів у визначенні пріоритетних напрямів фінансування та конкретних проектів. Платформа також координуватиме розподіл фінансових ресурсів і їхнє призначення, забезпечуючи оптимальне використання коштів, а також здійснюватиме моніторинг прогресу реалізації плану [18].

Для підтримки реалізації програми Комісія пропонує створення Фонду ‘RebuildUkraine’ як головного юридичного інструменту фінансової підтримки з боку ЄС, який поєднуватиме гранти та кредити. Фонд інтегруватиметься в бюджет ЄС, що гарантуватиме прозорість, підзвітність та належне управління фінансами, а також забезпечить прямий зв’язок між інвестиціями та запланованими реформами. Модель фонду базується на досвіді Програми відновлення та стійкості ЄС, але буде адаптована до унікальних викликів, пов’язаних із відбудовою України та підтримкою її на європейському шляху. Управлінська структура фонду передбачатиме повну участь України у прийнятті рішень [18].

Особливу увагу буде приділено реформам у сфері верховенства права та боротьби з корупцією, а інвестиції, орієнтовані на кліматичні, екологічні та цифрові стандарти ЄС, допоможуть Україні відновитися після руйнівного вторгнення Росії, зміцнивши економіку та підвищивши її стійкість [48].

Водночас непередбачені потреби, що виникають через війну в Європі, значно перевищують ресурси, передбачені нинішніми багаторічними

фінансовими рамками, що потребуватиме пошуку додаткових джерел фінансування.

Запропонована структура фінансової підтримки демонструє достатню гнучкість для залучення нових джерел фінансування. Додаткові гранти на користь України можуть надходити як через додаткові внески держав-членів ЄС (а також третіх країн, якщо вони виявлять таке бажання) до наявних програм Союзу, використовуючи механізми та гарантії для належного управління коштами, так і через цільовий перегляд багаторічних фінансових рамок. Аналогічним чином ці джерела можуть бути спрямовані на надання кредитів Україні в межах Програми. З огляду на масштаб майбутніх кредитних потреб, передбачено можливості залучення фінансування від імені ЄС або під національні гарантії держав-членів.

Відновлення України після завершення війни потребуватиме значних комплексних фінансових зусиль. ЄС вже здійснив суттєвий внесок у зміцнення стійкості України та її економічної відбудови, проте в середньостроковій і довгостроковій перспективі необхідна ще більш потужна підтримка для створення основ вільної та процвітаючої держави, що спирається на європейські цінності та інтегрована у європейську і світову економіку, а також для сприяння її руху на шляху до членства в ЄС.

Поки триває російська агресія, остаточні потреби України в ресурсах для відбудови залишаються невідомими. Водночас важливо вже зараз окреслити базові складові міжнародних зусиль у цьому напрямі.

З метою підтримки України в процесі відновлення, модернізації та структурної трансформації ЄС планує запровадити новий механізм на 2024–2027 роки. Інструмент під назвою Ukraine Facility передбачає надання стабільної та передбачуваної фінансової допомоги на суму до 50 мільярдів євро протягом цього періоду. Створення цього механізму підкреслює рішуче зобов'язання ЄС підтримувати Україну під час тривалої агресії Росії та сприяти її інтеграції до європейських структур [23].

Платформа донорів для України була офіційно запущена 26 січня 2023 року. Вона створена для тісної координації дій міжнародних донорів і фінансових організацій та забезпечення послідовної, прозорої та підзвітної підтримки.

Основна мета платформи полягає у зміцненні координації між усіма ключовими учасниками, які надають короткострокову фінансову допомогу та довгострокове сприяння на етапі відбудови. Створена на основі результатів міжнародних конференцій у Лугано, Берліні та Парижі, платформа покликана усунути розрив між фактичними потребами України та наявними ресурсами [118].

У жовтні 2022 року Європейська комісія спільно з Німеччиною, що головувала у «Групі семи», провела в Берліні Міжнародну експертну конференцію щодо відновлення, відбудови та модернізації України. Ця подія стала важливим підтвердженням непохитної підтримки ЄС та міжнародної спільноти та підкреслила намір продовжувати надавати допомогу, що виходить за межі нагальних потреб, включно з підтримкою України на її шляху до вступу в ЄС [40].

На Лондонській конференції з питань відновлення України 2023 року Європейська комісія, Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Міжнародна фінансова корпорація (МФК) підписали угоди на суму понад 800 мільйонів євро, спрямовані на залучення приватних інвестицій для підтримки економічного відновлення України. Ці угоди, що реалізуються за підтримки Європейського фонду сталого розвитку плюс - фінансового компонента Інструменту сусідства, розвитку та міжнародної співпраці «Глобальна Європа», демонструють спільну міжнародну відданість залученню приватного сектору до процесів відбудови та модернізації української економіки [40].

Під час Берлінської міжнародної конференції 2024 року з питань відновлення України Голова Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн повідомила про підписання нових угод у рамках Рамкової інвестиційної

програми України. Загальна сума гарантій і грантів склала 1,4 мільярда євро, що спрямована на підтримку процесів відновлення та відбудови країни. Завдяки цьому міжнародні фінансові установи-бенефіціари зможуть надати додатково 3,2 мільярда євро підтримки фінансовим посередникам та кінцевим отримувачам в Україні.

Цими угодами зможуть скористатися приватні компанії, разом із малими та середніми підприємствами, територіальні громади й українські державні підприємства. Угоди зосередяться на ремонті, відновленні та розвитку енергетичної інфраструктури, що стала основною мішенню Росії [40].

На римській Міжнародній конференції 2025 року з питань відновлення України Голова Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн оголосила підписання угод про гарантії і гранти від ЄС на суму 2,3 мільярда євро, залучених у рамках інвестування в Україну.

Очікується, що ці угоди розблокують 10 мільярдів євро інвестицій у муніципальну та соціальну інфраструктуру, житло, енергетику та розвиток приватного сектору, включно з галузями стратегічного та подвійного використання [40].

Водночас відносини між Україною та ЄС у післявоєнний період набули нового змісту. Якщо раніше Україна виступала переважно об'єктом європейської політики сусідства, то нині вона дедалі більше розглядається як майбутній учасник політичного та економічного ядра Європи. Надання статусу країни-кандидата у 2022 році стало не лише символічним жестом, а реальним початком інституційної інтеграції, що передбачає узгодження законодавства з правом ЄС (*acquis communautaire*) та виконання Копенгагенських критеріїв. Таким чином, «план Маршалла для України» є не просто інструментом фінансового порятунку, а структурованим етапом на шляху до членства, коли відбудова і реформи взаємопідсилюють одна одну.

У цьому контексті інституційна інтеграція України до Європейського Союзу проявляється у поступовому включенні до європейських політик і ринків - енергетичного, цифрового, транспортного, освітнього, а також у підключенні

до механізмів спільного управління. Важливо, що процес інтеграції не обмежується лише міжурядовими угодами: він охоплює і трансформацію на рівні суспільства, розвиток європейської ідентичності, зміцнення довіри до інститутів влади та формування нової культури державного управління.

Європейський Союз, підтримуючи Україну, водночас оновлює власну систему безпеки та політичної відповідальності. Відбудова України стає для нього випробуванням здатності діяти як геополітична сила, а не лише як економічне об'єднання. ЄС фактично переходить від політики «сусідства» до політики «розширення через стійкість», що передбачає поступове інтегрування країн, здатних підтримувати спільні європейські цінності навіть у кризових умовах.

Отже, шлях України від «плану Маршалла» до інституційної інтеграції є логічним і закономірним процесом. Відновлення зруйнованого війною державного, економічного та соціального потенціалу стає підґрунтям для глибокої модернізації країни, тоді як підтримка Європейського Союзу - каталізатором перетворень, які забезпечать її повноцінне входження до європейської спільноти. Цей процес є не лише технічним або політичним, а насамперед цивілізаційним вибором, який визначає майбутнє України у системі європейських цінностей, демократії та солідарності.

2.2. США та країни G7 у формуванні дискурсу відбудови

США відіграють провідну роль у формуванні глобального дискурсу відбудови України, фактично задаючи рамку, у якій діють інші партнери G7. З перших днів повномасштабної агресії Сполучені Штати стали головним стратегічним союзником Києва, поєднуючи військову, економічну й політичну підтримку в єдиний комплекс заходів, спрямований не лише на перемогу у війні, а й на закладення підвалин майбутнього відновлення. Вашингтон розглядає процес реконструкції України як історичний шанс утвердити західну модель

демократії, зміцнити трансатлантичні зв'язки та продемонструвати, що союз демократичних держав здатний ефективно реагувати на виклики авторитаризму.

Концепція відбудови України, яку просувають США, базується на чотирьох ключових принципах: відбудова через модернізацію, підзвітність і антикорупційність, залучення приватного сектору та інтеграція в глобальні ланцюги вартості. Американська адміністрація під керівництвом Джо Байдена наголошує, що «нове відродження України» має відбутися через ринкові механізми, цифровізацію, децентралізацію управління та енергетичну незалежність. У своїх заявах Державний департамент США підкреслює, що успішна відбудова України - це не просто економічний процес, а «геополітичний тест для майбутнього демократичного світу».

США є основним донором у фінансовій архітектурі допомоги Україні. Через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), Державний департамент, Міністерство фінансів та міжнародні фінансові інституції (Світовий банк, МВФ, МФК) Вашингтон реалізує програми підтримки макрофінансової стабільності, розвитку енергетичного сектору, зміцнення громадянського суспільства та місцевого самоврядування. Окрему увагу приділено реформам у сфері управління державними фінансами та антикорупційної політики, що вважаються ключовими передумовами для ефективного використання коштів донорів.

У 2023–2025 роках США активно просувають ідею створення міжнародного Фонду відновлення України, який би акумулював ресурси не лише від урядів, а й від приватного бізнесу [88]. Велика частина американського дискурсу зосереджується на мобілізації корпоративного капіталу через систему гарантій, кредитних механізмів і страхування інвестицій від воєнних ризиків. Зокрема, Корпорація з фінансування міжнародного розвитку США (DFC) готує інструменти, які дозволять американським компаніям безпечно інвестувати в українські інфраструктурні, енергетичні та технологічні проєкти.

Важливою частиною американського бачення є інституційна трансформація України. Вашингтон вважає, що відбудова має бути невіддільною

від реформування системи управління, судової влади, антикорупційних органів, децентралізації та дерегуляції. США підтримують ідею залучення України до програм «Build Back Better World» (B3W) та Partnership for Global Infrastructure and Investment, що мають на меті створення інфраструктури, стійкої до кліматичних і політичних викликів [82].

На безпековому рівні США наголошують, що економічна реконструкція неможлива без гарантій захисту. Тому паралельно з економічним дискурсом формується система довгострокових оборонних зобов'язань, закріплених у двосторонній безпековій угоді США–Україна. Цей підхід передбачає постійну військову підтримку, розвиток оборонно-промислової співпраці та підготовку України до поступової інтеграції в євроатлантичні структури.

Для Сполучених Штатів формування дискурсу відбудови України - це не лише економічний чи гуманітарний процес, а стратегічна інвестиція в стабільність Європи. Вашингтон прагне, щоб Україна стала прикладом успішної демократичної трансформації після війни - державою, яка не просто вижила, а змогла модернізуватися, посівши гідне місце у системі західних альянсів.

Велика Британія є одним із найактивніших учасників формування дискурсу відбудови України серед держав G7. Лондон з перших місяців повномасштабного вторгнення Росії зайняв безкомпромісну позицію підтримки Києва, поєднуючи військову допомогу, політичне лідерство та ініціативи щодо економічної реконструкції. Британський підхід вирізняється прагматичністю та акцентом на створенні умов для довгострокових приватних інвестицій, що мають стати головним рушієм відновлення. Для Лондона відбудова України - це не лише гуманітарна чи геополітична місія, а й стратегічний шанс посилити вплив Великої Британії у Центрально-Східній Європі після виходу з ЄС.

Британський уряд одним із перших почав формувати міжнародний дискурс навколо поняття «Rebuild Ukraine», зробивши акцент на економічній стійкості та антикорупційних інституціях. У червні 2023 року саме Велика Британія стала організатором Міжнародної конференції з відбудови України в Лондоні, яка зібрала делегації понад 60 країн, міжнародні фінансові інституції та

представників бізнесу. Цей форум став ключовою платформою, де було офіційно проголошено принцип: «відбудова України має здійснюватися силами вільного ринку, під контролем суспільства і в партнерстві з державою». Таким чином, Британія сприяла зміщенню акценту з державних грантів на залучення приватного капіталу [37].

Британська стратегія базується на трьох взаємопов'язаних напрямках: інвестиційні гарантії, фінансові інструменти для бізнесу та інституційна підтримка реформ. У 2023 році уряд Сполученого Королівства через UK Export Finance (UKEF) започаткував програми страхування та кредитування британських компаній, готових працювати на українському ринку, навіть за умов підвищеного ризику. Окрім того, створено спеціальний Український бізнес-консорціум, який об'єднує британські корпорації з потенційним інтересом до інфраструктурних, енергетичних, аграрних і технологічних проєктів в Україні [115].

Британська дипломатія наполягає, що відбудова має відбуватися паралельно з реформами управління, судової системи та децентралізації, оскільки саме прозорість є основою довіри інвесторів. Лондон активно співпрацює з українськими антикорупційними органами та громадським сектором, фінансуючи програми моніторингу використання коштів донорів. В урядовій риторичі Велика Британія часто вживає термін *accountable reconstruction* - «підзвітна відбудова», підкреслюючи, що ефективне використання міжнародної допомоги визначить не лише темпи відновлення, а й політичну легітимність українського уряду у майбутньому [30].

Окремим виміром британського підходу є енергетична модернізація України. Лондон підтримує розвиток децентралізованої енергетики, інвестиції у відновлювані джерела, а також відновлення критичної інфраструктури за стандартами енергоефективності. Міністерство бізнесу, енергетики та промислової стратегії Великої Британії активно співпрацює з українським урядом у питаннях «зеленого переходу» та декарбонізації. Такий курс збігається з європейським «зеленим пактом» і дозволяє позиціонувати Україну як

потенційного постачальника чистої енергії до ЄС у перспективі післявоєнного періоду [114].

Крім економічного аспекту, Велика Британія послідовно розвиває політичний і моральний вимір дискурсу відбудови. У політиці Сполученого Королівства простежується чітка теза, що Україна не повинна повернутися до довоєнного стану, вона має стати сильнішою, ніж будь-коли. Цей наратив - продовження ідеї британського лідерства у протидії агресії, яке поєднує гуманітарну допомогу, оборонне партнерство та підтримку реформ. Британія виступає також за конфіскацію заморожених російських активів і спрямування їх на відновлення України [35].

Велика Британія, не будучи членом ЄС, намагається виступати містком між англосаксонським і континентальним підходами до відбудови - поєднуючи гнучкість ринку з нормативними стандартами прозорості, характерними для Європейського Союзу. У політичному сенсі це дозволяє Лондону закріпити за собою роль одного з архітекторів майбутнього європейського безпеково-економічного простору, у якому Україна розглядається як новий стратегічний партнер.

Британський дискурс відбудови спирається на прагматичну і водночас ціннісну основу: забезпечити прозору, ринкову й безпечну реконструкцію України, що стане прикладом стійкого розвитку після конфлікту. Велика Британія, поєднуючи політичну рішучість із економічними інструментами, перетворює свою підтримку України на довгострокову інвестицію у стабільність усієї Європи.

Німеччина є однією з ключових держав, що формують стратегічний і концептуальний дискурс повоєнної відбудови України. Як провідна економіка Європейського Союзу та один із найвпливовіших членів G7, вона виступає не лише донором, а й ідеологічним модератором процесу реконструкції, орієнтованого на довгострокову стійкість, структурну модернізацію й європейську інтеграцію. Для Берліна повоєнна відбудова України - це не просто акт солідарності, а складова частина нової стратегії безпеки Європи, у якій

стабільна, модернізована і демократична Україна є запорукою спокою на східному фланзі континенту.

Німецький підхід вирізняється системністю й глибокою інституційною логікою. Берлін розглядає відбудову не як короткотермінову програму, а як багаторівневий процес структурного оновлення, який передбачає не лише реконструкцію інфраструктури, а й реформу управління, енергетики, економіки та державного сектору. Ключовою метою є створення в Україні умов для самостійного економічного зростання, інтегрованого в європейські ланцюги доданої вартості. Саме тому Німеччина наполягає на поєднанні фінансової допомоги з чіткими вимогами до реформ у сфері верховенства права, децентралізації, боротьби з корупцією та дерегуляції бізнесу [7].

У структурі німецької підтримки центральне місце займає Банк розвитку KfW - один із найбільших у світі державних фінансових інститутів, який має понад сім десятиліть досвіду у сфері післявоєнного відновлення (зокрема, у реалізації «Плану Маршалла» після Другої світової війни). KfW виконує функцію фінансового оператора проєктів реконструкції: кредитує українські муніципалітети, підтримує проєкти у сфері енергоефективності, водопостачання, охорони здоров'я, соціального житла та цифрової інфраструктури. Через KfW і Федеральне міністерство економічного співробітництва та розвитку (BMZ) Німеччина фінансує не лише фізичне відновлення, а й розбудову управлінських спроможностей - навчання кадрів, підготовку місцевих адміністрацій, формування нових моделей партнерства між державою та громадою [15].

Окремий стратегічний акцент Німеччина робить на енергетичній трансформації України. Берлін виступає провідним партнером у сфері відновлюваної енергетики, зеленої генерації, декарбонізації промисловості та модернізації теплової інфраструктури. У межах проєктів «Енергетичний партнерство Україна–Німеччина» та «Ukrainian-German Energy Efficiency Initiative» реалізуються програми зі створення автономних систем енергопостачання для громад, розвиток біоенергетики, модернізація мереж і підвищення енергоефективності будівель. Німеччина розглядає відбудову

України як можливість сформуванню модель «зеленої економіки», здатної інтегруватися в європейський «Зелений курс» (Green Deal) і стати джерелом постачання чистої енергії в ЄС, зокрема у вигляді водню.

Берлін також відіграє важливу роль у створенні фінансової архітектури міжнародної допомоги. Разом із Єврокомісією Німеччина просуває ідею створення Фонду відбудови України, що мав би стати аналогом історичного «Плану Маршалла» для Центральної та Східної Європи. Його концепція передбачає довгострокове фінансування великих інфраструктурних, освітніх і технологічних проєктів за рахунок спільних коштів ЄС, G7 і міжнародних фінансових інституцій. Німецький уряд також активно обговорює питання використання заморожених російських активів для фінансування реконструкції, хоча в юридичному плані Берлін дотримується виваженої позиції, прагнучи узгодити будь-які рішення з міжнародним правом і уникнути створення прецедентів, які можуть бути використані іншими державами у майбутньому.

Важливим аспектом німецького бачення є соціальний вимір відбудови. Берлін вважає, що післявоєнна Україна має стати прикладом інклюзивного суспільства, де держава забезпечує доступ громадян до освіти, медицини, житла та праці. У межах програм GIZ (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit) реалізуються десятки проєктів із підтримки внутрішньо переміщених осіб, відновлення громад на деокупованих територіях, розвитку місцевої економіки, освіти та громадської участі. Це - реалізація класичної для Німеччини концепції «розвитку через соціальну стабільність», яка передбачає, що економічне зростання можливе лише за умов сильної соціальної держави.

На політичному рівні Німеччина виступає за тривале стратегічне партнерство з Україною. Канцлер Олаф Шольц неодноразово наголошував, що Берлін підтримує вступ України до ЄС і вважає, що шлях до повноцінної інтеграції має проходити через поступову гармонізацію українського законодавства, розвиток інституцій та приєднання до європейських політик. У цьому контексті німецький дискурс відбудови є одночасно дискурсом інтеграції:

Україна розглядається не як об'єкт допомоги, а як майбутній рівноправний учасник європейського ринку.

Крім того, Німеччина бере активну участь у побудові безпекового фундаменту для відновлення. У 2024 році підписано двосторонню угоду між Берліном і Києвом, яка передбачає багаторічну військову, технічну і політичну підтримку. Таким чином, німецька концепція реконструкції має подвійний характер - економічно-інфраструктурний і безпековий, оскільки в німецькій логіці «не може бути сталого відновлення без тривкої безпеки».

Німеччина також відіграє провідну роль у координації міжнародних донорів. Через свої дипломатичні канали, аналітичні центри (наприклад, Stiftung Wissenschaft und Politik, Friedrich-Ebert-Stiftung) та участь у самітах G7 вона формує дискурс «розумної відбудови» (smart recovery), де кожен крок має бути економічно обґрунтований і політично відповідальний. Берлін наголошує, що Україна повинна уникнути моделі «допомоги, яка створює залежність», і перейти до моделі «партнерства, що стимулює розвиток».

Німеччина виступає одним із найпослідовніших стратегічних партнерів України у процесі формування дискурсу відбудови. Її підхід базується на поєднанні фінансової стабільності, енергетичної трансформації, соціальної інклюзії та європейської інтеграції. Німецький внесок має системний характер - від конкретних кредитних програм до концептуального визначення того, якою має стати Україна після війни: європейською, екологічною, інноваційною і стійкою державою, яка не лише відновилася після руйнувань, а й стала важливою опорою стабільності всієї Європи.

Франція стала одним із найпослідовніших і найактивніших європейських партнерів України в питаннях відбудови - як на політичному, так і на практичному рівні. Париж формує дискурсивну лінію, яка поєднує підтримку військово-безпекових можливостей України з довгостроковими програмами економічного відновлення, при цьому роблячи особливий наголос на суверенітеті України, її європейській перспективі та ролі французького державного і приватного секторів у реалізації проєктів реконструкції [21].

На дипломатичному рівні Франція демонструє двоплощинний підхід: з одного боку - тісна координація з партнерами G7 і ЄС щодо загальних принципів відбудови (прозорість, інклюзивність, зосередженість на реформах), а з іншого - активне просування власних ініціатив щодо фінансування конкретних проєктів через національні агентства та двосторонні угоди. Париж системно використовує інструменти державної допомоги (Agence Française de Développement - AFD, а також кредитні та грантові механізми) для підтримки критичної інфраструктури, житлових програм, сектору водопостачання та відновлення об'єктів соціальної інфраструктури. У межах таких програм вже погоджено десятки проєктів на суми, що вимірюються сотнями мільйонів євро [22].

Військово-безпековий компонент - невід'ємна частина французького бачення відбудови. У Парижі підкреслюють, що безпека є передумовою ефективної реконструкції: озброєння, підготовка військ, логістична підтримка й відбудова військової інфраструктури інтегровані у більш широкий пакет допомоги. Двосторонні угоди про співпрацю в оборонній сфері й передачу комплексного військово-технічного досвіду змінили формат французької участі - від ранньої гуманітарної й фінансової допомоги до стратегічного партнерства, спрямованого на забезпечення тривалої стійкості української обороноздатності [6].

Фінансова архітектура: Франція відстоює комбінований підхід - поєднання прямих державних вкладень, мандатованих кредитів AFD, гарантій для приватних інвесторів та участі у багатосторонніх європейських механізмах. Париж активно долучається до дискусій про використання заморожених російських активів як одного з джерел фінансування відбудови, але при цьому наполягає на юридично безпечних моделях і координації в межах ЄС, щоб уникнути економічних і правових ризиків [2]. У французькій риторичі це поєднання прагматизму (пошук ресурсів) та обережності (дотримання правових процедур).

Париж також приділяє значну увагу залученню французьких компаній у відновлювальні проєкти - від будівництва й енергетики до транспорту й

агропромисловості. Французький приватний сектор розглядається як важливий постачальник технологій, інвестицій і ноу-хау; держава створює умови через експортні кредити, гарантії та участь у консолідованих європейських пропозиціях для зниження ризиків інвестування в постконфліктну країну. Це дозволяє формувати модель, в якій реконструкція не лише відновлює втрачений потенціал, а й модернізує економіку України за європейськими стандартами.

Соціально-гуманітарний вимір у французькій політиці відбудови теж має вагу: допомога внутрішньо переміщеним особам, відновлення шкіл і лікарень, психосоціальна підтримка постраждалих територій і програми професійної реінтеграції - все це є складовими французької моделі «відновлення з соціальною відповідальністю». Французькі неурядові організації і відомчі агенції, такі як GIZ-подібні партнери та місцеві партнери, працюють над тим, щоб відбудова не створювала нових нерівностей і була орієнтована на відновлення життєздатних громад.

У зовнішньополітичному ключі Франція просуває ідею поєднання відбудови з європейською інтеграцією: допомога має йти в парі з адаптацією українського законодавства до стандартів ЄС, трансформацією публічної адміністрації й підвищенням прозорості. Париж бачить відновлення як процес, який має наблизити Україну не лише економічно, а й інституційно до Європи - що відповідає більш широким французьким інтересам у стабілізації континенту та збереженні політичного впливу у регіоні [19].

Водночас Франція стикається з кількома викликами: балансування між бажанням діяти швидко (забезпечити реальні проєкти на місцях) і необхідністю юридичної та фінансової акуратності (наприклад, у питанні заморожених активів), управління ризиками для французьких інвесторів на невизначеному ринку, а також внутрішньополітичні дебати, що іноді стримують більш амбітні ініціативи. Крім того, конкуренція серед європейських донорів вимушує Францію чіткіше формулювати свої «компетенції» - у яких секторах вона пропонує лідерство, а де готова діяти в координації з іншими [5].

Французький внесок у формування дискурсу відбудови України поєднує політичне лідерство, фінансові інструменти, мобілізацію приватного сектора й акцент на соціальній складовій і законності. Париж пропонує модель, в якій реконструкція - це не просте фізичне відновлення, а трансформаційний процес: відбудова має підсилити державність, інтегрувати Україну в європейські структури та створити умови для стійкого, екологічного й інклюзивного розвитку.

Італія зайняла помітну й активну позицію у формуванні дискурсу відбудови України, поєднуючи дипломатичне лідерство в рамках G7 з прагматичними фінансовими та проєктними ініціативами. Роль Риму особливо посилилася в період підготовки та проведення Ukraine Recovery Conference (URC) 2025 у Римі - заходу, що мав на меті не лише мобілізувати фінансові ресурси, а й окреслити пріоритети відновлення (інфраструктура, енергетика, культурна спадщина, людський капітал) та створити механізми координації донорів і приватних інвесторів. Саме італійське головування в G7 і організація URC дали можливість Риму виступити одним із ключових «архітекторів» міжнародної платформи відбудови [27].

Італійський підхід поєднує кілька взаємопов'язаних компонентів: пріоритетні державні вкладення і кредити на основні сектори, активне залучення італійських компаній та фінансових інституцій до проєктів, а також координацію з європейськими та багатосторонніми партнерами (Єврокомісія, EBRD, МФО). У практичному вимірі це виглядає як поєднання двосторонніх грантів і кредитів (частина з них - для оплати зарплат у бюджетній сфері або на відновлення критичної інфраструктури), а також програм співфінансування з міжнародними банками розвитку: наприклад, італійський внесок у відновлення енергетичної інфраструктури відбувається через спільні ініціативи з EBRD і кредитні лінії, що робить можливим швидке відновлення систем життєзабезпечення громад [3].

Політичний дискурс Італії зосереджений на відбудові, «побудованій по-європейськи»: Рим підкреслює, що реконструкція має відповідати європейським стандартам якості, екологічної стійкості та прозорості, а також сприяти

євроінтеграційній перспективі України [12]. Італійські посадовці публічно підтримували ідею використання різних джерел фінансування (включно з механізмами щодо заморожених російських активів у рамках правових процедур), але водночас наполягають на координації в межах ЄС і дотриманні юридичних гарантій, щоб мінімізувати міжнародно-правові ризики та забезпечити прозорість використання коштів.

Економічний і промисловий виміри італійського внеску мають виражену галузеву спрямованість. Італія традиційно сильна в будівництві, транспортній та морській інфраструктурі, відновленні культурної спадщини, а також у машинобудуванні й аграрному секторі - відповідно, Рим націлює свої інструменти (експортні кредити, гарантії, участь державних і приватних компаній) саме на ті проєкти в Україні, де італійські фірми можуть запропонувати технології та ноу-хау. Це включає і проєкти реновації портових та залізничних зв'язків (зв'язок із Трієстом як транзитним вузлом), відновлення енергомереж і масштабні ремонтні роботи в містах і регіонах. Такий секторний фокус одночасно служить і національним інтересам Італії (експорт, робочі місця), і стратегічним цілям України щодо швидкої відбудови.

Культурна спадщина та гуманітарний вимір - ще одна помітна риса італійської політики. Італія має значний досвід у реставрації пам'яток архітектури та музейних об'єктів, тому Рим докладає ресурсів і технічної експертизи для відновлення історичних споруд, храмів і культурних пам'яток, зокрема бере участь у відбудові Одеського кафедрального собору та підтримує програми збереження культурної спадщини в регіонах України [11]. Це свідчить, що італійська стратегія не обмежується лише інфраструктурним відновленням, а спрямована також на відновлення соціокультурного простору, який є фундаментом ідентичності та стійкості українських громад.

Італія також намагається балансувати між швидким реагуванням на нагальні потреби та побудовою довгострокових механізмів. На URC2025 у Римі було оголошено значні пакети зобов'язань - частина їх у вигляді прямих гарантій і грантів, частина - як інструменти для залучення приватних інвестицій (загальна

сума обіцянок та потенційних важелів на конференції перевищувала кілька мільярдів євро) [27]. Водночас Італія підкреслює необхідність суворих умов підзвітності та моніторингу, щоби знизити корупційні ризики й підвищити інвестиційну привабливість України для міжнародних гравців.

Серед викликів італійської політики - необхідність координувати національні інтереси з загальноєвропейськими ініціативами, конкуренція з іншими донорськими державами за реалізацію проєктів, а також управління політичними ризиками, пов'язаними з коливаннями на міжнародній арені. Внутрішньополітичні дискусії в Італії також інколи впливають на темпи ухвалення рішень щодо виділення коштів і на критерії відбору компаній для участі у відновних проєктах (наприклад, політика щодо фірм, що мали бізнес-зв'язки з Росією) [8].

Італія формує дискурс відбудови України як поєднання дипломатичного лідерства (через G7 і URC), практичних інвестиційних рішень (кредити, гранти, інструменти для приватного сектору), секторної експертизи (енергетика, транспорт, культурна спадщина) і наголосу на відповідності європейським стандартам. Рим позиціонує себе не лише як донор, а як довгостроковий партнер, який прагне зробити відбудову рушійною силою економічної інтеграції України в Європу та одночасно підтримати італійський економічний інтерес через експорт технологій і послуг.

Канада виступає одним із найпослідовніших стратегічних партнерів України у процесі післявоєнної відбудови, поєднуючи політичну підтримку, безпекову допомогу та масштабну фінансову участь у міжнародних механізмах реконструкції. Канадська позиція формується на тлі історично тісних українсько-канадських зв'язків і впливової української діаспори, що значно підсилює політичну волю Оттави діяти рішуче й системно. Канада не лише фінансує ключові програми допомоги, а й відіграє важливу роль у формуванні глобального дискурсу - просуваючи ідею відбудови як морального обов'язку демократичного світу перед народом, який став на захист свободи.

На фінансовому рівні Канада забезпечує багатовекторну підтримку України, спрямовуючи кошти як через двосторонні канали, так і через багатосторонні інституції - Світовий банк, МВФ, ЄБРР, а також створені спеціальні трастові фонди. Значна частина фінансової допомоги Канади націлена на стабілізацію макроекономічної ситуації, підтримку державного бюджету України, виплату зарплат і пенсій, а також відновлення енергетичної інфраструктури після російських атак. У межах таких програм Оттава стала однією з перших держав, які погодили випуск «українських облігацій» (Ukraine Sovereignty Bonds), що дозволяють залучати кошти від канадських громадян для безпосередньої підтримки України. Цей механізм поєднує державну гарантію та громадську солідарність, що є унікальним у сучасній міжнародній практиці [24].

Канадський уряд активно підтримує принцип використання заморожених російських активів для фінансування відбудови, при цьому виступаючи ініціатором створення прецеденту на рівні міжнародного права. У 2023–2024 роках Оттава ухвалила низку законодавчих рішень, які дозволяють арештовувати активи підсанкційних осіб і держав, зокрема Російської Федерації, та спрямовувати отримані кошти на користь жертв агресії. Таким чином, Канада стала першою країною G7, яка розробила юридичний механізм практичного застосування конфіскованих активів для реконструкції України, чим задала тон подальшим дебатам у «сімці» [119].

Важливою рисою канадського підходу є орієнтація на інституційну відбудову - не лише фізичну реконструкцію, а й розбудову демократичних інститутів, верховенства права, прозорих процедур державного управління. Канадські програми технічної допомоги, реалізовані через Global Affairs Canada та міжнародні НУО, зосереджені на підтримці судової реформи, антикорупційних ініціатив, розвитку місцевого самоврядування та цифрового врядування [9]. Ці напрями розглядаються не як окремі допоміжні елементи, а як фундаментальні складові стійкого відновлення.

У безпековій площині Канада залишається одним із ключових партнерів у підготовці українських військових (місія UNIFIER [74]), постачанні техніки,

ремонті обладнання та підтримці оборонно-промислової кооперації. Оттава розглядає військову підтримку як невід'ємну складову загальної стратегії відбудови: безпека є умовою для стабільного функціонування держави, залучення інвестицій та повернення населення на звільнені території. Водночас канадська політика відзначається акцентом на гуманітарній складовій - програми з розмінування, допомога постраждалим громадам, реабілітація ветеранів і жертв війни.

Особливе місце в канадській участі посідає співпраця з українською діаспорою. Українці Канади створюють потужну мережу громадських, благодійних та бізнесових ініціатив, що діють як позаурядові каталізatori допомоги. Вони беруть участь у формуванні громадської думки, фінансують проекти реконструкції лікарень, шкіл, університетів і культурних центрів, а також допомагають у підготовці нових кадрів для післявоєнної економіки. Така модель участі діаспори додає унікальний «людський вимір» у канадський дискурс відбудови [52].

Канада також бере активну участь у формуванні міжнародних стратегічних рамок - у межах G7, Світового банку, ОЕСР і Ради Європи. Вона просуває концепцію «відновлення через інтеграцію», тобто бачить відбудову України не лише як національний процес, а як шлях до структурного зближення з євроатлантичним простором.

Канадський внесок у формування дискурсу відбудови України має системний і багатовимірний характер. Він поєднує фінансову інноваційність (українські облігації, заморожені активи), політичну рішучість (законодавчі ініціативи проти російських активів), інституційну підтримку (реформи й врядування) та гуманітарно-діаспорний компонент. Канада діє не лише як донор, а як ідейний партнер, що формує етичну основу глобальної коаліції допомоги Україні, наголошуючи, що відбудова - це водночас питання справедливості, безпеки й демократичного майбутнього Європи.

Японія відіграє специфічну, але стратегічно важливу роль у формуванні дискурсу відбудови України, поєднуючи технологічну експертизу, фінансові

ресурси та дипломатичний вплив. Токіо розглядає підтримку України не лише як елемент глобальної солідарності демократичних держав, а й як інструмент зміцнення міжнародного порядку, заснованого на правилах, і стримування агресії авторитарних режимів. Японія робить особливий наголос на довгострокових проектах розвитку інфраструктури та економіки, де застосовуються передові технології та ноу-хау японського інженерного й промислового сектора.

Фінансова допомога Японії спрямована переважно через двосторонні грантові механізми, кредити та участь у багатосторонніх ініціативах, таких як Міжнародний банк реконструкції та розвитку (World Bank) і фонди під егідою G7. Значна частина цих коштів використовується на модернізацію критичної інфраструктури: систем водопостачання та водовідведення, електропостачання, енергозберігаючих та відновлюваних джерел енергії, а також на розвиток транспортних вузлів і логістичних ланцюгів, що інтегрують Україну у міжнародну торгівлю. Японія відома своєю здатністю поєднувати фінансування з високотехнологічними рішеннями, що підвищує ефективність інвестицій та гарантує стійкість проектів у довгостроковій перспективі.

Особливу увагу Японія приділяє технологічним інноваціям і «розумній» інфраструктурі (smart infrastructure). У співпраці з українськими та міжнародними партнерами Токіо впроваджує програми з енергоефективності, цифровізації енергомереж, будівництва розумних міст і систем моніторингу критичних об'єктів [116]. Такий підхід дозволяє не лише відновити фізичну інфраструктуру, а й зробити її сучасною, стійкою до майбутніх криз і сумісною з європейськими та світовими стандартами.

Японія також приділяє значну увагу гуманітарній та соціальній складовій відбудови. Через Агентство міжнародного співробітництва Японії (JICA) реалізуються програми підтримки внутрішньо переміщених осіб, відновлення шкіл, лікарень і соціальних установ, професійної підготовки кадрів, а також проекти з покращення управління місцевими громадами. Ці ініціативи інтегрують економічну відбудову з соціальною стабільністю, що в японській

практиці вважається ключовим фактором довгострокової стійкості держави [131].

На дипломатичному рівні Японія активно просуває координацію міжнародних донорів, наполягаючи на прозорості витрат і підзвітності проєктів. Токіо виступає за застосування комплексного підходу: від будівництва й модернізації інфраструктури до інституційної підтримки та реформування державного управління, що забезпечує довгострокову ефективність відбудови. Японія також підтримує принципи, закладені у планах G7 та ЄС, включаючи дотримання правових норм, захист прав власності та боротьбу з корупцією.

Важливим аспектом японського внеску є поєднання фінансової допомоги з приватним сектором і технологічним експертним капіталом. Японські компанії пропонують інноваційні рішення у сфері енергетики, транспорту, телекомунікацій і промислового виробництва, що дозволяє інтегрувати модернізацію України в глобальні технологічні тренди. Такий підхід одночасно слугує інтересам України та забезпечує для Японії послідовну роль у формуванні стабільного й технологічно розвиненого партнерського середовища у Східній Європі.

Японський внесок у дискурс відбудови України характеризується акцентом на технологічну модернізацію, інноваційні та високотехнологічні проєкти, інтеграцію економічного і соціального розвитку, а також на активну дипломатичну координацію міжнародних донорів. Японія виступає не лише донором фінансових ресурсів, а й постачальником знань і технологій, що дозволяє формувати відбудову як довгостроково стійкий, модернізований і інтегрований у світову економіку процес.

2.3. Міжнародні організації: ООН, НАТО, Світовий банк

Повоєнна відбудова України стала одним із наймасштабніших завдань сучасної міжнародної політики та економічного розвитку. Зруйнована

інфраструктура, значні соціальні проблеми та економічні виклики вимагали комплексного підходу, що об'єднує як внутрішні ресурси, так і зовнішню допомогу. У цьому контексті ключову роль відіграють міжнародні організації, які не лише надають фінансову та матеріальну підтримку, а й сприяють формуванню стратегій стабілізації, модернізації економіки та інтеграції України у світову спільноту. Діяльність таких структур як Організація Об'єднаних Націй, НАТО, Світовий банк та Міжнародний валютний фонд стає важливою складовою комплексного плану відновлення, а їхній досвід та ресурси дозволяють координувати зусилля на національному та регіональному рівнях.

ООН відіграє фундаментальну роль у координації міжнародної підтримки України в період післявоєнного відновлення. Після руйнівних бойових дій країна зіткнулася з масштабними гуманітарними, соціальними та економічними проблемами, які потребують комплексного підходу та залучення міжнародних ресурсів. Організація Об'єднаних Націй забезпечує не лише фінансову та матеріальну допомогу, а й експертну підтримку, консультації з планування та моніторинг виконання програм відновлення [91].

Одним із пріоритетних напрямів діяльності ООН є гуманітарна підтримка постраждалого населення. Агентства ООН, такі як ЮНІСЕФ, Всесвітня продовольча програма та ПРООН, надають життєво необхідні ресурси для внутрішньо переміщених осіб, сімей, які залишилися без житла, та постраждалих громад. Це включає постачання продуктів харчування, медикаментів, тимчасового житла, а також доступу до базових соціальних послуг [64].

ПРООН, у свою чергу, реалізує програми щодо відновлення критичної інфраструктури, включаючи електропостачання, водопостачання, дороги та об'єкти соціальної сфери. Особлива увага приділяється відбудові шкіл та медичних закладів, що дозволяє забезпечити безперервність освіти та охорони здоров'я навіть у регіонах, які зазнали значних руйнувань. Проекти ПРООН включають не лише фінансування робіт, а й надання технічних експертів, консультацій з логістики та планування, що дозволяє ефективно організувати процеси відновлення.

ООН також активно підтримує розвиток місцевого самоврядування та державних інституцій. Організація надає експертну допомогу у сфері бюджетного планування, стратегічного управління ресурсами та розробки політик, які спрямовані на стійкий розвиток громад. Такі програми дозволяють місцевим органам влади більш ефективно координувати відновлювальні роботи, залучати приватні інвестиції та забезпечувати прозорість використання державних та міжнародних ресурсів.

Особливий напрям роботи ООН у контексті відбудови України - це підтримка прав людини та соціальної стабільності. В умовах післявоєнного стану існує високий ризик порушень соціальних і економічних прав громадян. Спеціалізовані агенції ООН здійснюють моніторинг ситуації, консультують урядові органи та надають рекомендації щодо забезпечення рівного доступу до освіти, охорони здоров'я та безпечного житла для всіх категорій населення [64].

ООН також координує діяльність численних міжнародних донорів та партнерів. Це дозволяє уникати дублювання зусиль, оптимізувати використання фінансових та матеріальних ресурсів та забезпечити пріоритетність підтримки тих регіонів, які потребують найбільшої допомоги. Завдяки аналітичним звітам і моніторинговим системам ООН держава отримує реальні дані про прогрес відновлення, що слугує основою для коригування стратегій та планування наступних етапів.

Крім гуманітарної та інфраструктурної допомоги, ООН активно залучена до економічного відновлення України. Організація сприяє реалізації проєктів, які стимулюють розвиток малого та середнього бізнесу, підтримують інновації та створення нових робочих місць. ПРООН та інші агентства впроваджують програми навчання, надають консультації з питань управління підприємствами та залучення інвестицій, що допомагає регіонам відновлювати економічну активність навіть у післявоєнних умовах.

Важливим аспектом діяльності ООН є підтримка процесів соціальної інтеграції та реабілітації постраждалого населення. Програми психологічної підтримки, професійної підготовки та ресоціалізації дозволяють внутрішньо

переміщеним особам і ветеранам війни адаптуватися до нових умов життя та повернутися до активної участі у суспільному та економічному житті.

Нарешті, ООН відіграє роль платформи для діалогу та міжнародної співпраці, що сприяє об'єднанню зусиль держав, донорів та громадських організацій. Конференції, круглі столи та спільні робочі групи дозволяють виробляти узгоджені стратегії відновлення, обмінюватися кращими практиками та забезпечувати контроль за ефективністю використання ресурсів.

Завдяки комплексній діяльності ООН Україна отримує не лише фінансову та матеріальну підтримку, а й стратегічні інструменти для побудови стійкої, безпечної та ефективно функціонуючої держави у післявоєнний період.

НАТО є ключовим партнером України у сфері безпеки та оборонної стабілізації в післявоєнний період. Організація надає підтримку не лише військового характеру, а й стратегічного планування, логістики та реформування сектору безпеки. Безпека та стабільність країни є фундаментальною умовою для ефективного економічного та соціального відновлення, тому внесок Альянсу в післявоєнну відбудову має не менше значення, ніж фінансова допомога міжнародних економічних організацій.

Одним із головних напрямів діяльності НАТО є модернізація українських Збройних Сил та сил територіальної оборони. Альянс надає технічну та консультативну підтримку у реформуванні систем управління військами, логістики та планування операцій. Впровадження стандартів НАТО дозволяє підвищити ефективність оборонних структур і забезпечити сумісність українських сил із міжнародними партнерами [63].

НАТО активно організовує навчальні програми та тренінги для українських військових. Це включає навчання з кібербезпеки, протимінної діяльності, медичної евакуації, управління кризовими ситуаціями та гуманітарної підтримки. Така підготовка сприяє підвищенню оперативної готовності українських підрозділів та дозволяє ефективно взаємодіяти з міжнародними силами під час миротворчих і гуманітарних операцій.

Важливим напрямом співпраці є захист цивільної інфраструктури та стратегічних об'єктів. НАТО надає експертні консультації щодо відбудови енергетичних систем, транспортної інфраструктури, телекомунікацій та об'єктів соціальної сфери з урахуванням стандартів безпеки. Це забезпечує не лише функціонування життєво важливих послуг, а й знижує вразливість країни перед потенційними загрозами у майбутньому.

НАТО також сприяє розвитку систем цивільного реагування на надзвичайні ситуації. Організація організовує спільні навчання, симуляції кризових подій та обмін досвідом між українськими службами надзвичайних ситуацій та міжнародними партнерами. Завдяки цьому Україна отримує змогу оперативно реагувати на руйнування інфраструктури, стихійні лиха та інші кризові явища, що виникають у післявоєнний період.

Особлива увага приділяється адаптації оборонної промисловості та залученню міжнародних інвестицій. НАТО консулює українські підприємства щодо стандартизації виробництва, безпеки та якості продукції, що дозволяє інтегрувати їх у міжнародні ланцюги постачання та брати участь у спільних проектах із виробництва оборонної техніки. Це створює умови для економічного розвитку та зміцнення національної безпеки одночасно [68].

Крім військової та технологічної підтримки, НАТО сприяє зміцненню стратегічного планування та управління ресурсами в секторі безпеки. Це включає впровадження стандартів стратегічного аналізу загроз, управління кризами та планування відновлення після конфліктів. Такі інструменти дозволяють державі швидко реагувати на зміни у безпековій ситуації та забезпечують довгострокову стабільність.

НАТО також відіграє роль платформи для координації зусиль з іншими міжнародними організаціями та державами-партнерами. Це забезпечує ефективну взаємодію у сфері гуманітарної допомоги, відновлення інфраструктури та підтримки цивільного населення, а також дозволяє уникати дублювання зусиль і розподіляти ресурси більш оптимально.

Завдяки комплексному підходу НАТО не лише зміцнює обороноздатність України, а й створює умови для безпечного економічного відновлення, стабілізації соціальної сфери та інтеграції країни у систему колективної безпеки. Довгострокові програми Альянсу спрямовані на побудову стійкої держави, здатної протистояти зовнішнім загрозам і забезпечити мирне та стабільне життя своїх громадян.

Світовий банк є одним із ключових фінансових партнерів України у післявоєнному відновленні. Його роль полягає у наданні довгострокових кредитів, грантів та технічної допомоги для реалізації масштабних інфраструктурних, соціальних та економічних проєктів. В умовах руйнування значної частини економіки та критичної інфраструктури фінансова підтримка Світового банку стає життєво необхідною для відновлення нормального функціонування держави.

Одним із основних напрямів діяльності Світового банку є реконструкція інфраструктури. Пріоритет віддається транспортній системі, енергетиці, водопостачанню та комунальному господарству. Фінансування та технічні консультації Банку дозволяють відновлювати дороги, мости, електростанції та системи водопостачання, що сприяє поверненню до економічної активності у постраждалих регіонах [105].

Світовий банк активно підтримує програми соціального відновлення. Це включає фінансування освіти, охорони здоров'я та програм підтримки вразливих категорій населення. Наприклад, за допомогою кредитів та грантів відновлюються школи та медичні заклади, забезпечується доступ до базових соціальних послуг, а також реалізуються програми підтримки внутрішньо переміщених осіб. Така діяльність сприяє стабілізації соціальної ситуації та зменшенню ризиків масової гуманітарної кризи [102].

Особлива увага приділяється підтримці малого та середнього бізнесу. Світовий банк фінансує проєкти кредитування підприємців, сприяє розвитку мікрофінансування та надає технічну допомогу у сфері бізнес-планування та управління. Це дозволяє стимулювати економічну активність на місцевому рівні,

створювати нові робочі місця та підтримувати відновлення економіки після війни [70].

Банк також реалізує програми, спрямовані на модернізацію державного управління та підвищення ефективності бюджетного планування. Консультаційні проекти допомагають урядовим органам оптимізувати використання ресурсів, впроваджувати прозорі процедури фінансового контролю та розробляти стратегії сталого розвитку. Це забезпечує ефективне використання міжнародної допомоги та створює умови для довгострокової стабільності державних фінансів.

Світовий банк активно залучає Україну до міжнародних програм обміну досвідом та навчання. Українські фахівці отримують доступ до міжнародних практик у сфері економіки, фінансів та інфраструктурного розвитку, що дозволяє впроваджувати сучасні методики управління проектами та підвищувати ефективність відновлювальних робіт.

Крім фінансової та технічної допомоги, Світовий банк відіграє роль координатора міжнародних донорів. Його аналітичні звіти та оцінки потреб регіонів дозволяють оптимально розподіляти ресурси між різними проектами, уникати дублювання зусиль та забезпечувати пріоритетність допомоги тим регіонам, які потребують найбільшої підтримки [101].

Важливим аспектом є також сприяння екологічній та енергетичній стійкості. Світовий банк підтримує проекти з відновлення енергетичних систем на основі відновлюваних джерел, модернізації водопостачання та управління відходами. Це не лише забезпечує сталий розвиток, а й зменшує залежність України від традиційних джерел енергії та сприяє відновленню економіки на більш екологічно безпечній основі.

Завдяки комплексній підтримці Світового банку Україна отримує не лише фінансові ресурси для відновлення, а й інструменти для стратегічного планування, розвитку економіки, модернізації інфраструктури та соціальної стабілізації. Його діяльність сприяє створенню передумов для довгострокового розвитку та інтеграції України у світову економічну систему.

Міжнародний валютний фонд відіграє ключову роль у макроекономічній стабілізації України в післявоєнний період. Його головне завдання полягає у наданні фінансової підтримки для підтримання стабільності національної валюти, збереження платіжного балансу та забезпечення безперебійного функціонування державних фінансів. Кредити та програми МВФ дозволяють уряду України проводити економічні реформи, не створюючи надмірного навантаження на бюджет та громадян [106].

Одним із основних напрямів роботи МВФ є надання фінансових програм, спрямованих на стабілізацію економіки. Ці програми передбачають макроекономічні умови, які стимулюють ефективне управління державними фінансами, контроль державних витрат та оптимізацію податкової політики. Завдяки цьому забезпечується зменшення дефіциту бюджету та стабілізація грошової системи.

МВФ активно співпрацює з урядом України у сфері реформування державного управління та фінансової системи. Консультативні місії та експертні групи надають рекомендації щодо оптимізації податкової політики, удосконалення банківського сектору, підвищення прозорості державних закупівель та ефективного використання міжнародної допомоги. Це дозволяє створювати умови для довгострокової фінансової стабільності та економічного розвитку [94].

Фінансова допомога МВФ також спрямована на підтримку платіжного балансу та стабілізацію національної валюти. В умовах післявоєнної економічної кризи країна стикається з ризиком девальвації та дефіциту іноземної валюти. Програми МВФ дозволяють уряду здійснювати валютну політику більш впевнено, зберігати резерви та забезпечувати функціонування зовнішньоекономічних зв'язків [71].

Особлива увага приділяється реформуванню банківського сектору та зміцненню фінансової системи. МВФ надає рекомендації щодо регулювання банківських установ, управління ризиками та забезпечення стабільності

фінансового сектору. Це важливо для підтримки довіри інвесторів, залучення приватних інвестицій та відновлення кредитної активності в економіці.

МВФ також виступає як координатор міжнародних донорів і фінансових інституцій. Його оцінки економічної ситуації та прогнозні моделі дозволяють оптимально розподіляти фінансову допомогу, визначати пріоритетні напрями реформ та планувати довгострокові програми розвитку. Це забезпечує ефективне використання ресурсів та підвищує результативність відновлювальних заходів.

Крім фінансової стабілізації, МВФ стимулює проведення структурних реформ, спрямованих на покращення бізнес-клімату, розвиток інфраструктури та підвищення конкурентоспроможності економіки. Це включає заходи щодо дерегуляції, підтримки підприємництва та вдосконалення системи управління державними ресурсами, що створює передумови для стійкого економічного зростання [78].

Фонд також приділяє увагу соціальним аспектам макроекономічних програм. Він рекомендує уряду проводити політику, що мінімізує негативний вплив реформ на вразливі верстви населення, включаючи підтримку соціальних програм та захист прав внутрішньо переміщених осіб. Це дозволяє поєднати фінансову стабілізацію з соціальною справедливістю та підтримкою миру у суспільстві.

Завдяки комплексній підтримці МВФ Україна отримує не лише фінансові ресурси для покриття дефіциту бюджету та стабілізації валюти, а й стратегічні інструменти для проведення реформ, розвитку фінансової системи та економічної інтеграції у світову економіку. Взаємодія з фондом сприяє створенню стійких основ для довгострокового відновлення та зростання країни.

Міжнародний Червоний Хрест та Міжнародний комітет Червоного Хреста також активно надають гуманітарну допомогу постраждалому населенню України, включно з продуктами харчування, медикаментами, тимчасовим житлом та медичним обладнанням. Організація здійснює евакуацію цивільного населення з зон активних бойових дій та організовує тимчасові притулки для внутрішньо переміщених осіб. Крім того, Червоний Хрест надає психологічну

підтримку та консультує щодо соціальної адаптації людей, які зазнали травм, що є критично важливим для запобігання гуманітарним кризам у післявоєнний період [107].

МКЧХ контролює дотримання міжнародного гуманітарного права та стандартів гуманітарної допомоги. Організація координує свою діяльність із урядом України та іншими міжнародними партнерами, що дозволяє уникати дублювання зусиль і ефективніше розподіляти ресурси у кризових регіонах. Вона також здійснює навчальні програми для місцевих органів влади та волонтерів, підвищуючи їх здатність реагувати на надзвичайні ситуації та надавати допомогу постраждалим [126].

Організація ЮНЕСКО зосереджується на відновленні освітньої та культурної інфраструктури. Організація підтримує відбудову шкіл, бібліотек та об'єктів культурної спадщини, які були пошкоджені або зруйновані під час війни. Вона забезпечує навчальні програми та професійну підготовку вчителів, відновлює доступ до освіти в усіх регіонах, включаючи тимчасово окуповані території та зони з активними бойовими діями [67].

Крім відновлення шкіл, ЮНЕСКО займається оцінкою збитків культурної спадщини та розробкою проєктів її збереження відповідно до міжнародних стандартів. Організація надає консультації щодо реставраційних робіт, включаючи використання сучасних технологій та методик, що дозволяє не лише відновити об'єкти, а й підвищити їхню стійкість до можливих майбутніх загроз [46].

Всесвітня організація охорони здоров'я підтримує відновлення медичної інфраструктури та забезпечення населення базовими медичними послугами. ВООЗ надає технічну допомогу у відновленні лікарень, постачанні медикаментів та медичного обладнання, організовує навчання медичного персоналу та підвищує якість медичних послуг у регіонах, що постраждали від війни.

Організація також координує заходи з протидії епідеміям та поширенню інфекційних захворювань у післявоєнних умовах, що особливо важливо через руйнування систем водопостачання та житлової інфраструктури. ВООЗ

співпрацює з урядом України та іншими міжнародними партнерами, щоб забезпечити стале відновлення медичної системи та підвищити її готовність до майбутніх кризових ситуацій [57].

Міжнародна організація з міграції підтримує внутрішньо переміщених осіб та біженців, надаючи тимчасове житло, соціальну допомогу, консультації та програми інтеграції. Організація допомагає урядовим структурам ефективно керувати потоками населення та координує дії з гуманітарними та соціальними службами, що дозволяє зменшити соціальну напругу та підтримати стабільність у постраждалих регіонах [72].

МОМ також реалізує програми професійного навчання та адаптації для внутрішньо переміщених осіб, допомагаючи їм повернутися до економічної та соціальної активності. Організація надає методичну підтримку місцевим громадам, які приймають переселенців, забезпечуючи інтеграцію людей у нові соціальні та економічні умови та сприяючи збереженню стабільності на місцевому рівні [87].

Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (FAO) займається відновленням аграрного сектору та забезпеченням продовольчої безпеки. Організація постачає насіння, техніку та обладнання для фермерів, консультує щодо сучасних агротехнологій та відновлення виробництва після руйнувань. Це дозволяє швидко відновлювати продовольчі ланцюги та зменшувати ризик продовольчої нестабільності [79].

FAO також підтримує логістичні та організаційні проєкти для відновлення ринкових та транспортних шляхів постачання продуктів харчування. Організація консультує урядові структури щодо політики у сфері сільського господарства, допомагає планувати стратегічні запаси та сприяє розвитку сталого сільського господарства, що має ключове значення для довгострокового економічного відновлення країни [16].

Роль міжнародних організацій у післявоєнному відновленні України є комплексною та багаторівневою. Вони забезпечують фінансову підтримку, технічну експертизу, гуманітарну допомогу та консультації для проведення

економічних, соціальних і інфраструктурних реформ. Організації, такі як ООН, НАТО, Світовий банк, МВФ та інші міжнародні структури, координують свої дії з урядом України, місцевими органами влади та громадськими організаціями, що дозволяє ефективно розподіляти ресурси та уникати дублювання зусиль.

Завдяки їхній діяльності відновлюється критична інфраструктура, стабілізується економіка, підвищується спроможність державних інституцій, а постраждалому населенню надається життєвонеобхідна підтримка. Міжнародні організації не лише забезпечують короткострокову допомогу, а й сприяють довгостроковому стратегічному розвитку України, створюючи умови для економічної стійкості, соціальної стабільності та інтеграції країни у міжнародну спільноту.

Синергія міжнародних організацій і національних зусиль стає ключовим фактором успішної повоєнної відбудови, оскільки поєднує ресурси, експертизу та стратегічне бачення для створення стабільної, безпечної та економічно розвиненої України.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

3.1. Перспективи: Україна як «полігон реформ» і нова модель інтеграції в ЄС

У 2022 р. розпочався новий етап у відносинах Києва і Брюсселя: Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС, що відкрило реальні перспективи інтеграції в європейське співтовариство [113]. Цей статус слугує стимулом для проведення реформ в Україні, формує позитивний сигнал для міжнародних партнерів та інвесторів і сприяє залученню ресурсів для повоєнного відновлення країни. У цьому контексті Україна стає «полігоном реформ», де випробовуються нові моделі інтеграції та взаємодії з міжнародними організаціями, що підтримують її у процесі відбудови.

Нині на порядку денному стоїть низка завдань, що пов'язані з адаптацією національного законодавства до європейських стандартів, поглибленням інтеграції українського бізнесу на ринки ЄС, практичним впровадженням «безвізових» механізмів у різних сферах та подальшою секторальною інтеграцією. Успішна реалізація цих процесів сприятиме не лише просуванню України на європейському шляху, а й формуванню нових моделей міжнародного співробітництва у відбудові держави, де європейські інститути та програми підтримки забезпечують практичну допомогу та фінансові ресурси для реалізації реформ.

Євроінтеграція України відбувається в умовах широкомасштабної російської агресії. Війна з одного боку довела готовність українців захищати незалежність країни та її європейський шлях розвитку, об'єднала націю і посилила громадську підтримку євроінтеграційного курсу. З іншого - активізувала двосторонні процеси співробітництва з ЄС, надала нової якості політиці Брюсселя щодо України та змусила переглянути підходи і пріоритети у

сфері безпеки. Водночас, великі людські та економічні втрати, завдані агресором, формують особливості «воєнної» євроінтеграції та визначають нові виклики для міжнародного співробітництва у відбудові країни [80].

Нині ключовим елементом відносин Києва і Брюсселя є спільне протистояння російській експансії, політична солідарність, а також воєнна, фінансово-економічна та гуманітарна підтримка України. Наша країна фактично тримає оборону східного флангу ЄС, приймаючи на себе основний удар агресора, що підкреслює її геополітичну значущість і визначає пріоритетність євроінтеграції [129]. У цьому контексті міжнародне співробітництво стає не лише засобом зміцнення обороноздатності та економічної стабільності України, а й платформою для впровадження реформ та відбудови країни за європейськими стандартами.

Україна продовжує здійснювати проєвропейські реформи, ухвалювати ключові закони та поглиблювати співробітництво з Брюсселем у різних секторах. Загалом це створює умови для ефективної повоєнної відбудови та інтеграції в європейські структури. Є підстави говорити про помітний прогрес і конкретні здобутки на європейському шляху, зокрема у впровадженні стандартів управління, модернізації економіки та розвитку інфраструктури. Міжнародна підтримка, як фінансова, так і експертна, виступає важливим механізмом прискорення реформ та посилення стійкості України в умовах війни [93].

Набуття статусу кандидата на вступ до ЄС є важливим, але не фінальним етапом євроінтеграції. Навіть в умовах війни Україні необхідно підтримувати високий темп реформ, використовувати переваги нового статусу та забезпечувати виконання заходів, що створюють умови для повоєнного відновлення за європейськими нормами і стандартами. Міжнародне співробітництво в цьому контексті виступає ключовим інструментом мобілізації ресурсів, експертної підтримки та впровадження передових європейських практик у державному управлінні та економіці.

Досвід євроінтеграції України в умовах війни має унікальний характер. Країна, протистоячи широкомасштабній збройній агресії та зазнаючи значних

людських і економічних втрат, одночасно продовжує інтеграційні процеси: набуває статусу кандидата на вступ до ЄС, впроваджує положення Угоди про асоціацію, виконує рекомендації Єврокомісії та поглиблює партнерство з ЄС у різних секторах. Цей досвід демонструє, як міжнародна підтримка та співробітництво можуть стати каталізатором реформ та відбудови навіть у кризових умовах [50].

Специфіка нинішнього етапу євроінтеграції обумовлена комплексом різноспрямованих впливів, викликів і загроз. У цьому розділі окреслюються деякі внутрішні і зовнішні чинники, що позначаються на євроінтеграції України, зокрема, - турбулентність геополітичних процесів, проблемні тенденції на теренах ЄС, вплив російської агресії на рух України до євроспільноти тощо.

Оцінюючи сучасний стан і особливості співробітництва Києва і Брюсселя у воєнний період, слід відзначити чітку і послідовну політико-дипломатичну солідарність об'єднаної Європи з Україною. Важливе значення має надання воєнної, фінансово-економічної та гуманітарної підтримки. Водночас очевидною є потреба вдосконалення інструментів допомоги та акумуляції ресурсів з урахуванням масштабу і динаміки війни. Поглиблення економічних контактів, лібералізація торгівлі та розвиток секторальної співпраці з ЄС виступають важливими складовими стратегії повоєнного відновлення країни та забезпечення її стійкості у довгостроковій перспективі.

Український досвід «воєнної» євроінтеграції має унікальний характер. Серед чинників, що впливають на стан і особливості руху України до ЄС, можна виділити турбулентність геополітичних і геоекономічних процесів, спричинену гострою конфронтацією у форматі Захід–Росія внаслідок агресії Кремля, а також більш глобальним протистоянням між демократичним світом та авторитарними режимами. Україна стала епіцентром протистояння глобальних сил у Європі, що визначає специфіку міжнародного співробітництва та напрямки підтримки, необхідної для повоєнного відновлення та інтеграції країни у європейські структури.

Україна під час війни зазнала безпрецедентних людських та фінансово-економічних втрат. Агресор проводить політику тотального геноциду та руйнування національної інфраструктури. У цих умовах Київ змушений мобілізувати величезні ресурси на оборону та відбудову, що безпосередньо впливає на характер просування до ЄС. Водночас війна довела готовність українців захищати незалежність та європейський курс розвитку країни, об'єднала націю, посилила громадську підтримку євроінтеграційного руху та активізувала двосторонні процеси співпраці з Брюсселем [38].

Несприятливим фактором для євроінтеграції України є ускладнення внутрішньої соціально-економічної ситуації в Європі, зокрема через енергетичний та ядерний тиск з боку Росії. Зростає міграційне навантаження, триває соціальне розшарування, потребують вирішення складні міжетнічні проблеми, особливо на Балканах. Паралельно російська гібридна експансія на теренах ЄС стимулює активізацію праворадикальних і популістських рухів, посилення євроскептицизму та загальну дестабілізацію. У такій ситуації міжнародне співробітництво з ЄС є важливим механізмом підтримки України, забезпечення стабільності та реалізації повоєнних реформ.

Об'єднана Європа продемонструвала рішучу підтримку України у боротьбі з агресором. Поступово формується нова якість стратегічного партнерства Україна–ЄС, головною складовою якого є спільне протистояння російській інтервенції [25]. Це партнерство забезпечує як безпосередню воєнну та гуманітарну допомогу, так і платформу для обміну досвідом, реалізації реформ і підготовки умов для повоєнного відновлення, що відповідає європейським стандартам.

ЄС надає Україні комплексну підтримку: політико-дипломатичну, військово-технічну, фінансово-економічну та гуманітарну. Представники країн ЄС ініціюють проукраїнські резолюції та рішення у рамках міжнародних організацій, сприяють політичній ізоляції Москви та посилюють санкційну політику [128]. Така взаємодія є ключовим механізмом міжнародного

співробітництва, що забезпечує стійкість України під час війни та формує основу для ефективної відбудови держави.

Держави ЄС постачають Україні широку номенклатуру зброї і військового обладнання, здійснюють фінансування українського оборонного сектору через Європейський фонд миру (за період широкомасштабної агресії Україна отримала від Фонду €3,1 млрд.) [98]. У грудні 2022р. Рада ЄС затвердила план надання Україні у 2023р. макрофінансової допомоги на суму €18 млрд. З лютого по грудень 2022р. ЄС направив до України понад 77 тис. т гуманітарної допомоги.

Допомога ЄС сприяє організації ефективного опору російській агресії та стабілізації внутрішньої соціально-економічної ситуації. Водночас темпи та обсяги цієї підтримки поки відстають від фактичних потреб України. Зокрема, відчувається нестача надійного захисту від ракетних атак, що призводить до значних жертв серед мирного населення та руйнування критичної інфраструктури. Це підкреслює необхідність посилення міжнародного співробітництва та мобілізації додаткових ресурсів для повоєнного відновлення країни.

Важливим елементом підтримки є поглиблення економічного партнерства з ЄС та розширення присутності українських товаровиробників на європейських ринках. У 2022 р. ЄС лібералізував торговельні контакти з Україною, скасувавши квотні й тарифні обмеження, а також запровадив «безвізові режими» у різних сферах співпраці. Такі заходи сприяють не лише євроінтеграції, а й створюють передумови для економічної стійкості та відбудови України після війни [111, с.47].

Галузеве співробітництво з ЄС стає важливим інструментом забезпечення внутрішньої стійкості України в умовах війни та платформою для інтеграції у внутрішній ринок ЄС. Окремі ключові сектори можуть стати «двигунами» реформ і забезпечити швидкі результати, що прискорюють відновлення країни. Така стратегія демонструє, як міжнародне співробітництво спрямоване на одночасне зміцнення економіки та реалізацію структурних перетворень, необхідних для повоєнного розвитку.

На тлі масованих ракетних обстрілів з боку країни-агресора, які призвели до руйнування близько 40% об'єктів енергетичної системи України, особливої актуальності набуває поглиблення енергетичного партнерства з Європейським Союзом. Ключовим є залучення європейських партнерів до відновлення та модернізації української енергетики з використанням сучасних технологій, а також подальша інтеграція до європейських енергетичних мереж. За попередніми розрахунками уряду, Україні необхідно близько 1 млрд доларів США для оперативного відновлення критично важливої інфраструктури та забезпечення безперебійного електро- і теплопостачання для населення та підприємств [117].

ЄС продемонстрував здатність протистояти газовому тиску з боку Росії та створив координаційний механізм для надання підтримки Україні у ремонті та відновленні енергетичних об'єктів. Поряд із цим у взаєминах Україна–ЄС залишаються стратегічно важливими питання підвищення енергоефективності, розвиток відновлюваних джерел енергії, формування водневої промисловості, боротьба зі змінами клімату та скорочення викидів парникових газів [109]. Одним із пріоритетів є активна участь України у реалізації Європейської зеленої угоди.

За попередніми даними, внаслідок бойових дій було зруйновано або пошкоджено понад 25 000 км автомобільних доріг, 326 мостів, 6 500 км залізничних колій, 16 аеропортів та аеродромних комплексів, а також понад 1 000 одиниць рухомого складу міського громадського транспорту. Блокування окремих регіонів та активні бойові дії призвели до зниження обсягів пасажирських і вантажних перевезень, порушення планів щодо розширення дорожньої інфраструктури та тривалого блокування морських портів, через які здійснювалася більшість експорту продовольства.

Сфера транспорту залишається ключовим пріоритетом для відновлення економічного потенціалу України та її інтеграції до Європейського Союзу. Серед головних завдань стоять два напрямки: мобілізація внутрішніх ресурсів та залучення зовнішніх інвестицій для відбудови зруйнованої транспортної

інфраструктури за сучасними європейськими стандартами, а також поступова інтеграція української транспортної системи до європейської мережі шляхом впровадження директив і технічних регламентів, модернізації обладнання та розширення співпраці з європейськими транспортними агентствами. Міжнародне партнерство відіграє вирішальну роль у реалізації цих завдань [112, с. 53].

Водночас активний розвиток цифровізації відкриває Україні нові можливості на європейському напрямі. Країна розпочала масштабну трансформацію державних послуг і управлінських процесів через цифрові інструменти, розширила систему електронного врядування та популяризувала портал «Дія», який став ефективним каналом взаємодії громадян із владою [59]. Міжнародні партнери забезпечують технічну підтримку, сприяють розвитку цифрових платформ та інтеграції передових європейських практик у сферу державного управління та бізнес-процесів.

Важливим досягненням є значне просування у забезпеченні відкритого доступу до публічної інформації та відкритих даних. Прискорене впровадження цифрових технологій полегшує вихід українського бізнесу на міжнародні ринки, сприяє модернізації обладнання та підвищенню ефективності управлінських процесів [95]. Сфера цифровізації стає важливим драйвером економічного розвитку, зокрема завдяки стабільному попиту на ІТ-послуги, а міжнародна підтримка, зокрема через проєкти ЄС, сприяє прискоренню інновацій та інтеграції України до європейського цифрового простору.

Україна здійснила низку стратегічних кроків у цифровій трансформації. Серед них: наближення національного законодавства до європейських стандартів у сфері державного регулювання електронних комунікацій; просування до взаємного визнання електронних довірчих послуг із ЄС; розробка Єдиної державної електронної системи дозвільних документів e-Permit у межах проєкту EU4DigitalUA, яка автоматизує процедури ліцензування та видачі дозволів. Ці заходи демонструють ефективність міжнародного партнерства та

підтверджують ключову роль ЄС у модернізації цифрової інфраструктури України, особливо в умовах воєнного конфлікту [4].

ЄС підтримує процеси цифровізації через проєкт технічної допомоги «Підтримка цифрової політики України» [99] та програму Digital Europe, що є частиною ініціативи «цифрового безвізу» [51]. Брюссель забезпечує стабільність і розвиток інтернет-сектору, зміцнює кіберзахист та сприяє впровадженню сучасних європейських практик у державне управління та бізнес-процеси. Таке міжнародне співробітництво дає змогу Україні продовжувати цифрову модернізацію, підтримувати безперервність надання послуг і інтегруватися у європейські цифрові мережі.

Захист навколишнього середовища є стратегічним пріоритетом євроінтеграції та важливим компонентом повоєнного відновлення країни. Внаслідок російської агресії екосистема України зазнала шкоди на суму понад €85 млрд [54]. Війна сповільнила реалізацію Києвом екологічних зобов'язань, однак не зупинила курс на Європейську зелену угоду та відновлення економіки відповідно до принципів сталого розвитку.

До ключових елементів «екологічного активу» України належать: Стратегія екологічної безпеки та адаптації до змін клімату до 2030 року; пакет екологічного законодавства; Морська природоохоронна стратегія до 2034 року; реформа лісової галузі; запуск веб-порталу «ЕкоСистема» для цифровізації екологічної сфери; розробка Стратегії низьковуглецевого розвитку до 2050 року. Співпраця з ЄС та участь у європейських екологічних програмах забезпечують відновлення пошкоджених природних систем і інтеграцію України у «зелені» економічні мережі [89].

Надання Україні статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу знаменує завершення тривалого періоду невизначеності у відносинах з Брюсселем та відкриває новий етап євроінтеграції. Цей статус створює конкретні можливості для України, зокрема: розширення доступу до внутрішнього ринку ЄС, отримання грантів і кредитів через спеціалізовані інструменти для реформ, участь у різноманітних фондах та програмах Союзу, а також підвищення

інвестиційної привабливості країни. Крім того, присвоєння статусу кандидата є сигналом стратегічної солідарності ЄС та важливим стимулом для українського суспільства й державних інституцій [123].

Україна продовжує реалізацію Угоди про асоціацію, демонструючи помітний прогрес у сфері публічних закупівель, доступу до європейського ринку та подоланні технічних бар'єрів у торгівлі. Досягнуто результатів у митній сфері: Україна приєдналася до Конвенції ЄС про спільний транзит та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами. Водночас війна ускладнила впровадження механізму «промислового безвізу». За оцінками української влади, станом на сьогодні країна виконала близько 70% своїх зобов'язань за Угодою про асоціацію, що свідчить про ефективність міжнародного співробітництва у підтримці реформ та відновленні держави [110].

Серед пріоритетів євроінтеграції нині - відкриття нового етапу руху до ЄС і запуск переговорного процесу про членство, що передбачає виконання рекомендацій Європейської комісії. Міжнародне партнерство та підтримка ЄС є ключовими для створення політичних, інституційних і організаційних умов, необхідних для початку перемовин про вступ України, а також для реалізації повоєнного відновлення держави відповідно до європейських стандартів.

Прогрес України за напрямками, визначеними Єврокомісією, заслуговує на увагу та позитивну оцінку. Наступним кроком є проведення оцінки Єврокомісією й забезпечення необхідних політичних, інституційних та організаційних умов для офіційного запуску переговорного процесу щодо вступу [110].

Україна демонструє значний прогрес на шляху євроінтеграції, навіть в умовах широкомасштабної війни. Набуття статусу кандидата на вступ до ЄС створює нові можливості для реалізації реформ, інтеграції економіки та модернізації державних інститутів. Міжнародна підтримка, зокрема з боку ЄС, відіграє ключову роль у відновленні критичної інфраструктури, розвитку цифрових технологій, енергетичного сектору та екологічної сфери, сприяючи стійкості країни у складних умовах.

Партнерство з ЄС та іншими міжнародними організаціями забезпечує Україну ресурсами для проведення реформ, підвищення інвестиційної привабливості та інтеграції на європейські ринки. Воєнний досвід України підкреслює важливість міжнародного співробітництва як основи для захисту державного суверенітету, підтримки економічної стабільності та швидкого відновлення після руйнівних дій агресора.

Таким чином, перспективи України у відбудові та інтеграції тісно пов'язані з ефективним міжнародним співробітництвом, що забезпечує ресурси, технології та експертну підтримку для реформ і відновлення, закладаючи підґрунтя для успішного подальшого членства у ЄС.

3.2. Виклики: корупція, безпека, конкуренція

Повоєнне відновлення України - це не лише економічний чи технічний процес реконструкції зруйнованої інфраструктури, а насамперед багаторівнева політична, інституційна та соціальна трансформація. Його успішність визначатиметься не лише обсягами залучених ресурсів, а й здатністю української держави та суспільства ефективно долати комплекс викликів, що супроводжують цей процес. У нинішніх умовах міжнародного партнерства, де відбудова України розглядається як спільний проєкт усього демократичного світу, особливе значення мають питання довіри, безпеки та справедливої конкуренції. Саме ці фактори формують контекст, у якому реалізовуватимуться реформи, інвестиційні програми, донорські ініціативи та проєкти з модернізації держави.

Однак навіть за наявності масштабної міжнародної підтримки, Україна стикається з низкою об'єктивних та системних перешкод, які можуть сповільнити або викривити процес відбудови. Першим і, безумовно, одним із найвагоміших викликів залишається корупція - глибоко вкорінене явище, що впродовж десятиліть підривало ефективність державного управління та

інвестиційного середовища. Проблема полягає не лише в окремих випадках зловживань, а у відсутності сталих механізмів прозорості, підзвітності й належного контролю над використанням коштів. Міжнародні партнери, які планують фінансувати реконструкцію України, наполягають на створенні чітких інституційних гарантій добросовісності. Саме тому антикорупційна політика сьогодні розглядається як ключовий тест на готовність України до масштабних інвестицій і до повноцінної інтеграції у європейські управлінські стандарти.

Другий вимір викликів - безпековий. Попри активні бойові дії, країна вже розпочала процес реконструкції, що створює безпрецедентну ситуацію: відбудова здійснюється в умовах війни. Постійна загроза ракетних атак, мінної небезпеки, окупації або диверсій змушує проєктантів, донорів і підрядників враховувати фактор ризику на кожному етапі. Відновлення об'єктів критичної інфраструктури - енергетики, транспорту, комунікацій - має супроводжуватись створенням системи фізичного та кіберзахисту. Безпековий чинник також визначає інвестиційну привабливість територій, впливає на логістику, страхування капіталу, мобільність робочої сили. Таким чином, питання безпеки є не лише військовим, а й стратегічним економічним аспектом, без якого жодна програма відбудови не може бути сталою.

Третім важливим напрямом викликів є конкуренція - і в зовнішньому, і у внутрішньому вимірі. На міжнародному рівні Україна стає ареною інтересів різних країн, корпорацій і фінансових інститутів, які прагнуть отримати доступ до перспективних ринків відновлення. Така ситуація породжує як можливості для залучення ресурсів, так і ризики нерівноправного розподілу вигод між партнерами. Водночас всередині держави формується внутрішня конкуренція між регіонами, громадами та галузями економіки за доступ до донорських коштів, грантів і програм технічної допомоги. За відсутності чітких критеріїв відбору та прозорих процедур це може викликати соціальне невдоволення, посилення регіональних дисбалансів і навіть політичну напругу.

Додатковим ускладненням є те, що ці три виклики - корупція, безпека й конкуренція - тісно взаємопов'язані. Корупційні ризики підривають довіру до

держави, що ускладнює координацію безпекових ініціатив і обмежує коло міжнародних партнерів, готових інвестувати. Безпекові проблеми, у свою чергу, створюють умови для надзвичайного управління, де прозорість процесів може знижуватись на користь оперативності рішень. Конкуренція ж, замість стимулюючого ефекту, може перетворитися на фактор політичного розколу, якщо її не врівноважити системою стратегічного планування та партнерського підходу до розподілу ресурсів.

Розгляд цих викликів є необхідним для розуміння реальної складності процесу відбудови. Україна перебуває на історичному етапі, коли ефективність подолання корупції, забезпечення безпеки та створення чесного конкурентного середовища визначатимуть не лише швидкість відновлення, а й саме майбутнє держави. Лише за умови комплексної відповіді на ці проблеми міжнародне співробітництво стане дієвим інструментом формування нової моделі розвитку - модернізованої, прозорої та захищеної України.

Корупція є одним із найглибших і найстійкіших системних викликів, які перешкоджають ефективній реалізації міжнародних програм допомоги та процесу повоєнної відбудови України. Її масштаби, історична спадковість і глибоке проникнення в державні інституції роблять цю проблему не лише внутрішньополітичною, а й геополітичною. У контексті міжнародного співробітництва питання доброчесності управлінських структур прямо впливає на рівень довіри донорів, кредиторів і потенційних інвесторів до держави, що отримує підтримку.

Однією з ключових загроз, пов'язаних із корупцією, є нецільове використання міжнародної допомоги [42]. Кошти, призначені для відбудови інфраструктури, соціальних об'єктів або стимулювання економічного розвитку, можуть втрачати ефективність через нераціональне планування, завищення вартості робіт чи пріоритетність політично лояльних виконавців. Такі практики призводять до зниження результативності проєктів, втрати довіри міжнародних партнерів і згорання фінансових програм. Тому донорські організації

наполягають на чітких механізмах аудиту, контролю і звітності, без яких участь у проєктах стає ризикованою.

Корупційний чинник має й ширший вплив: він знижує інституційну спроможність держави як системи. Коли управлінські рішення ухвалюються не на підставі ефективності, а за принципом наближеності до ресурсів, будь-яка державна стратегія втрачає цілісність. У такому середовищі відбудова не стає процесом розвитку, а перетворюється на сукупність розрізнених ініціатив, які переслідують ситуативні інтереси окремих груп [60]. Міжнародні партнери у цьому випадку стикаються з ризиком політичної маніпуляції власними програмами, що змушує їх встановлювати додаткові умови співпраці.

Історично корупція в Україні має глибокі соціокультурні корені. Довгі десятиліття існування адміністративно-командної системи сформували стійкі патерни неформальних відносин і взаємних послуг, що сприймалися як природна частина взаємодії з владою. Спроби реформування антикорупційного законодавства у 2010–2020-х роках принесли часткові результати - створено низку нових інституцій (НАБУ, НАЗК, ВАКС), однак проблема не була усунена. У контексті повоєнної відбудови ці недоліки набувають нового масштабу, оскільки мова йде про розподіл десятків мільярдів доларів допомоги.

Показово, що міжнародні донори дедалі частіше розглядають боротьбу з корупцією не як окремий напрям, а як наскрізну умову всіх реформ [120]. Наприклад, країни «Групи семи» неодноразово наголошували, що фінансування програм відновлення буде напряму залежати від виконання Україною антикорупційних зобов'язань, посилення ролі громадського контролю та забезпечення незалежності спеціалізованих органів. Це означає, що прозорість фінансових потоків стає основою довгострокового партнерства, а не лише питанням внутрішньої політики.

Водночас боротьба з корупцією має і внутрішній політичний вимір. В умовах війни держава часто змушена діяти в режимі підвищеної централізації, коли рішення приймаються швидко і без тривалих процедур узгодження. Такий підхід ефективний у короткостроковій перспективі, однак створює ризики

непрозорості у сфері державних закупівель та управління фінансами. Тому завданням українського уряду є знайти баланс між оперативністю та прозорістю, щоб не допустити підміни національних інтересів приватними.

Особливо чутливим є питання корупційних ризиків на місцевому рівні. Саме громади й органи місцевого самоврядування отримуватимуть значну частину коштів на реалізацію відновлювальних проєктів. Без належного контролю, кваліфікованих кадрів та прозорих механізмів відбору підрядників виникає небезпека зловживань або неефективного використання ресурсів. У цьому контексті роль місцевих антикорупційних ініціатив і громадського моніторингу набуває виняткового значення [124].

Корупція впливає й на соціальне сприйняття самого процесу відбудови. Якщо суспільство бачить, що допомога не доходить до реальних потреб або що вигоди отримують окремі групи, це призводить до зниження довіри до держави та її міжнародних партнерів. Втрата легітимності державної політики може мати серйозні наслідки, включаючи посилення соціального розчарування, політичний популізм та дестабілізацію реформаторського курсу.

Одним із ключових інструментів протидії корупції у процесі відбудови повинно стати цифрове управління [125]. Використання відкритих платформ для державних закупівель, публічних реєстрів контрактів і звітності щодо витрат сприяє зниженню корупційних ризиків і підвищує довіру до уряду. Україна вже має успішний досвід створення системи Prozorro, яка стала прикладом ефективної взаємодії держави та громадськості. Розширення таких практик у сфері відбудови може стати потужним антикорупційним бар'єром.

Не менш важливою є роль міжнародного контролю. Створення спільних моніторингових рад, залучення незалежних аудиторів і експертів із країн-донорів дозволяє забезпечити додатковий рівень прозорості. Така модель управління відповідає принципам партнерства, коли Україна не лише отримує ресурси, а й демонструє готовність до відкритого управління ними.

У довгостроковій перспективі подолання корупції - це не лише технічне завдання контролю за фінансами, а глибинна зміна управлінської культури.

Відбудова України стане успішною лише тоді, коли чесність, прозорість і відповідальність будуть не зовнішніми вимогами партнерів, а внутрішньо прийнятими суспільними цінностями. Корупція - це виклик, який визначає не просто темпи реконструкції, а характер державності та рівень цивілізаційного вибору країни.

Безпековий вимір є одним із найскладніших та найбільш визначальних у контексті післявоєнного відновлення України. Тривала агресія Російської Федерації створює ситуацію, коли відбудова держави відбувається не після завершення бойових дій, а фактично паралельно з ними. Це безпрецедентна ситуація для сучасної Європи, у якій питання фізичної, економічної, енергетичної, інформаційної та гуманітарної безпеки стають не просто супутніми, а центральними складовими процесу реконструкції.

Найочевиднішим є фактор воєнної безпеки. Постійна загроза ракетних ударів, мінування територій, обстрілів енергетичної та транспортної інфраструктури створює високий рівень ризику для будь-якої інвестиційної чи будівельної діяльності. У багатьох регіонах країни відновлення неможливе без розмінування, яке, за оцінками експертів, може тривати десятиліття. Це суттєво ускладнює залучення приватного капіталу, адже інвестори розглядають стабільність і безпечність середовища як базову передумову економічної діяльності.

Міжнародні партнери, які долучаються до процесу відбудови, зіштовхуються з необхідністю враховувати воєнний ризик у кожному проєкті. Тому в Україні формується унікальний формат так званої «відбудови під час війни». Йдеться про поєднання гуманітарних, економічних і військово-технічних зусиль для створення умов, у яких реконструкційні процеси можуть відбуватися навіть за наявності загроз. Це потребує нових стандартів безпеки на будівельних майданчиках, розробки евакуаційних планів, страхування робітників і захисту логістичних ланцюгів [36].

Важливим аспектом безпеки є захист критичної інфраструктури. Під час війни Україна зазнала значних втрат у сфері енергетики, транспорту,

водопостачання та зв'язку. Відновлення цих систем не може обмежуватися відтворенням зруйнованих об'єктів - необхідно створювати нову, стійку до атак і технологічно модернізовану інфраструктуру. Міжнародні партнери, зокрема Європейський банк реконструкції та розвитку, Світовий банк, а також уряди країн «Великої сімки», активно сприяють розробці таких проєктів, але наголошують: безпека має бути інтегрованою частиною будь-якої реконструкційної ініціативи [53].

Окремий напрям безпекових викликів становить кібербезпека. Сучасна війна ведеться не лише на полі бою, а й у цифровому просторі. Україна постійно зазнає кібератак, спрямованих на дестабілізацію державного управління, банківської системи, енергетичних об'єктів і комунікацій. У цих умовах міжнародне співробітництво в сфері кіберзахисту стає критично важливим. Партнерство з НАТО, ЄС, США та провідними ІТ-компаніями забезпечує обмін досвідом, технологіями й інформацією, що дозволяє не лише захищати інфраструктуру, а й будувати власну стійкість до інформаційних загроз.

Питання безпеки також має гуманітарний вимір. Мільйони внутрішньо переміщених осіб, зруйновані домівки, пошкоджені лікарні та школи створюють ситуацію, коли безпека людини стає наріжним каменем відбудови. Відновлення довіри громадян до держави, створення умов для повернення біженців і психологічна реінтеграція суспільства потребують комплексної безпекової політики, що поєднує соціальну стабільність, правовий захист і доступ до базових послуг.

Важливим компонентом безпеки у контексті міжнародної співпраці є економічна безпека. Масштабна допомога від партнерів, кредитні програми, гранти та інвестиції створюють потужний фінансовий потік, який, однак, може бути вразливим до коливань ринку, валютних ризиків і політичної нестабільності. Тому державі необхідно вибудовувати систему гарантій і страхування інвестицій. Ініціативи на кшталт Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA) Світового банку вже пропонують механізми захисту інвесторів

від воєнних ризиків, що є важливою умовою для залучення капіталу в Україну [73].

Не менш вагомим є аспект інституційної безпеки. Міжнародні партнери очікують, що українські інституції демонструватимуть стабільність, прогнозованість і спроможність ухвалювати рішення в кризових умовах [91]. Проте тривала війна створює надмірне навантаження на державний апарат, що може призводити до кадрового виснаження, бюрократичних затримок і втрати координації. Тому важливим завданням є збереження ефективності інституцій, модернізація державного управління та забезпечення їх стійкості до зовнішніх і внутрішніх загроз.

Безпекові питання також суттєво впливають на міжнародну логістику та комунікаційні зв'язки. Заблоковані морські шляхи, зруйновані мости, пошкоджені залізничні вузли - усе це створює проблеми для доставки гуманітарної допомоги, матеріалів і техніки. У відповідь Україна та міжнародні партнери змушені формувати альтернативні маршрути постачання, наприклад, через країни ЄС або Дунайський транспортний коридор [49]. Це не лише ускладнює логістику, а й підвищує вартість реалізації відбудовчих програм.

Окрему увагу варто приділити енергетичній безпеці, адже енергетика є одночасно і об'єктом атак, і основою відновлення промисловості. Міжнародна підтримка спрямована на розвиток децентралізованих систем енергопостачання, використання відновлюваних джерел енергії та модернізацію електромереж. Це не лише зміцнює стійкість енергосистеми до можливих атак, а й наближає Україну до стандартів Європейського зеленого курсу, що посилює її стратегічну інтеграцію з ЄС.

Варто також наголосити на психологічній безпеці. Війна принесла масштабну травму українському суспільству. Люди, які пережили окупацію, втрату близьких чи майна, потребують реабілітації та психологічної підтримки. Міжнародні програми з гуманітарної допомоги повинні включати не лише матеріальну, а й психологічну складову - навчання фахівців, створення центрів

підтримки, впровадження програм соціальної реінтеграції ветеранів та постраждалих.

Безпекові виклики також мають політичний вимір. В умовах війни зростає роль військово-політичних альянсів, таких як НАТО, а також регіональних партнерств, спрямованих на гарантування стабільності в Східній Європі. Україна поступово перетворюється на стратегічного союзника для Заходу, але водночас має забезпечити баланс між власним суверенітетом і зовнішніми впливами. Надмірна залежність від зовнішніх гарантій безпеки може послабити внутрішню стійкість, тому держава повинна розвивати власний оборонно-промисловий потенціал та систему територіальної оборони [108].

Безпека у процесі міжнародного співробітництва є не лише передумовою, а й складовою самої відбудови. Вона визначає, у яких регіонах і за яких умов можливе інвестування, які технології застосовуються, які соціальні програми реалізуються. Лише поєднання військової, економічної, енергетичної, кібер- і гуманітарної безпеки може створити стабільне середовище для розвитку.

Безпека - це не просто фактор ризику, а ключовий системоутворюючий елемент усієї моделі післявоєнної відбудови. Саме здатність України та її партнерів інтегрувати безпекові підходи у всі напрями співпраці стане вирішальною умовою успіху не лише реконструкції, а й становлення нової, стійкої державності.

У процесі післявоєнної відбудови Україна опинилася у складному полі багаторівневої конкуренції. З одного боку, це - природна ознака ринкової економіки, де конкуренція стимулює ефективність, інновації та прозорість. З іншого - у надзвичайних умовах війни й відбудови вона може створювати ризики нерівного доступу до ресурсів, конфліктів між учасниками процесу та дисбалансів у міжнародних відносинах. У цьому контексті конкуренція стає не лише економічним, а й політичним і стратегічним викликом міжнародного співробітництва [1].

На глобальному рівні Україна фактично стала полем боротьби між провідними міжнародними гравцями - США, країнами ЄС, Великою Британією,

Японією, Південною Кореєю, Китаєм та міжнародними корпораціями. Кожен з них прагне закріпити власну економічну присутність у процесі відновлення, пропонуючи кредити, гранти, інвестиції, технології або політичну підтримку. Ця конкуренція не завжди відкрита, але проявляється у прагненні впливати на пріоритети українського розвитку - у виборі партнерів, формуванні умов фінансування, або у просуванні власних компаній у державні тендери.

Особливо виразно така конкуренція спостерігається у сферах інфраструктури, енергетики, транспорту та оборонних технологій. Американські компанії прагнуть забезпечити присутність у проектах, пов'язаних із відновленням енергомереж і транспортних систем, тоді як європейські структури зосереджуються на стандартах енергоефективності, «зеленому» будівництві та сталому розвитку. Китай, у свою чергу, намагається просунути свою модель економічної співпраці, пропонуючи великі інфраструктурні кредити з низькими відсотковими ставками, але з геополітичними умовами. Усе це створює складне середовище, у якому Україна має балансувати між інтересами різних донорів, не втрачаючи стратегічного контролю над власними ресурсами.

На внутрішньому рівні конкуренція проявляється між українськими регіонами, громадами, галузями та компаніями, що прагнуть отримати доступ до міжнародної допомоги. Західні області, які мають кращі логістичні можливості та стабільнішу безпекову ситуацію, часто приваблюють більше інвестицій і грантів, тоді як східні регіони, які найбільше постраждали від війни, залишаються у гіршому становищі. Це породжує ризики соціально-економічної поляризації й потребує державної політики регіонального вирівнювання.

Окрім того, конкуренція відбувається між українськими та іноземними компаніями за участь у програмах відновлення. Більшість міжнародних донорів вимагають, щоб частина коштів поверталася в економіку країн-донорів - через закупівлі матеріалів, техніки або послуг у власних компаній. Це створює нерівні умови для українського бізнесу, який часто не має доступу до таких самих ресурсів і технологій. Без державних механізмів пріоритету або партнерства в тендерах (наприклад, модель «foreign + local consortium») національні

підприємства ризикують бути відсунутими на периферію процесу відбудови [13].

Додатковим викликом стає кадрова конкуренція. У відновленні беруть участь міжнародні консультанти, іноземні експерти, великі девелоперські компанії, що можуть пропонувати вищі зарплати та кращі умови. Український державний сектор і місцеве самоврядування втрачають кваліфіковані кадри, що послаблює управлінські спроможності на місцях. Це ще більше підсилює асиметрію між зовнішніми і внутрішніми учасниками відбудови.

Конкуренція має й політичний вимір. Різні групи впливу в Україні - від олігархічних структур до місцевих політичних еліт - намагаються отримати контроль над потоками міжнародної допомоги. Для донорів це створює додаткові ризики: будь-які прояви непрозорості або фаворитизму можуть підірвати довіру до програм співпраці [28, с.16]. Відтак конкуренція між політичними центрами і бізнес-групами стає не просто економічним явищем, а потенційною загрозою стабільності післявоєнного розвитку.

У межах євроінтеграційного процесу конкуренція набуває нового змісту. Вступ до єдиного економічного простору ЄС означає не лише доступ до фінансування та ринків, а й необхідність відповідати високим стандартам якості, безпеки, екології та управління. Для України це водночас і виклик, і шанс.

По-перше, країна вступає у пряму економічну конкуренцію з іншими європейськими державами, які вже давно є бенефіціарами політик ЄС.

Польща виступає ключовим конкурентом у сфері сільського господарства: український агросектор має подібну структуру виробництва (зернові, олійні, м'ясо), але поступається у дотаціях, інфраструктурі та логістиці. Після інтеграції боротьба за європейські аграрні квоти стане однією з найгостріших [86].

Угорщина, Румунія та Словаччина - потенційні конкуренти у сфері енергетики, зокрема біоенергетики та транзиту газу. У цих країнах діють стабільні енергетичні оператори, які прагнуть зберегти свій вплив у регіоні.

Німеччина є головним суперником у промисловому секторі, особливо в автомобілебудуванні, машинобудуванні та електротехніці. Якщо Україна прагне

стати виробничим хабом ЄС, їй доведеться залучати німецьких інвесторів не як конкурентів, а як стратегічних партнерів.

Італія та Франція мають сильні позиції у сфері будівництва, логістики, архітектури та міського планування. Вони активно претендують на контракти з відновлення міст, енергетичних мереж і транспортної інфраструктури.

По-друге, Україна вступає у конкуренцію за інвестиційні ресурси ЄС. Кошти, спрямовані на повоєнну відбудову, розподілятимуться між кількома пріоритетними напрямками у межах Європейського інвестиційного банку, Фонду солідарності, програм Horizon Europe тощо. Конкуренція за ці кошти точиться не лише з державами Західних Балкан, а й з окремими регіонами всередині самого Союзу. Для успіху Україна має продемонструвати ефективні проєкти, прозорість фінансових процедур і високий рівень технічної готовності [111].

По-третє, інтеграція означає конкуренцію за робочу силу. Відкриття європейського ринку праці сприятиме подальшому відтоку кадрів - особливо інженерів, будівельників, медиків і науковців [41]. Якщо держава не створить внутрішні стимули (гідна оплата, програми житла, пільги для молоді), то відбудова ризикує залишитись без фахівців, а це сповільнить реалізацію навіть профінансованих проєктів.

Важливим аспектом є конкуренція за стандарти. ЄС вимагає від України гармонізації технічних, екологічних і соціальних норм, що створює тиск на національний бізнес. Наприклад, у промисловості потрібно переходити на «зелені» технології, у транспорті - на низьковуглецеві стандарти, у сільському господарстві - на суворі екологічні регламенти. Цей процес дорогий і складний, але саме він визначатиме, чи зможе Україна стати рівноправним гравцем у спільному ринку.

Насамкінець, конкуренція в межах ЄС має і політичний вимір. Кожна країна-член Союзу прагне впливати на процес інтеграції України відповідно до власних інтересів. Польща намагається закріпити роль ключового посередника, Німеччина - стати головним донором і координатором фінансових потоків, Франція - акцентує на культурному та безпековому аспектах. Водночас для

України надзвичайно важливо не стати об'єктом цього змагання, а сформуванати власну позицію - як партнера, що здатен пропонувати взаємовигідні умови співпраці.

Конкуренція у процесі міжнародного співробітництва є багатовимірним феноменом. Вона може виступати каталізатором розвитку, але за відсутності чіткої державної стратегії перетворюється на джерело дисбалансів і ризиків. Завдання України полягає в тому, щоб використовувати конкуренцію не як поле боротьби, а як інструмент модернізації: стимулювати партнерства між національним та іноземним бізнесом, впроваджувати прозорі механізми відбору проєктів і забезпечувати баланс між європейською інтеграцією та національними інтересами. Лише за таких умов конкуренція стане не загрозою, а рушієм стійкої відбудови.

Аналіз основних викликів міжнародного співробітництва у процесі повоєнної відбудови України свідчить, що ефективність цього процесу визначається не лише обсягами зовнішньої допомоги чи політичною підтримкою партнерів, а передусім здатністю держави впоратися з внутрішніми структурними проблемами. Корупція, безпекові ризики та конкуренція утворюють своєрідний трикутник взаємопов'язаних загроз, який впливає на всі аспекти відновлення - від розподілу фінансових ресурсів і реалізації інфраструктурних проєктів до міжнародної репутації країни та рівня довіри до українських інституцій.

Корупційний чинник залишається найчутливішим елементом для міжнародних партнерів, оскільки прозорість і підзвітність використання коштів - головна передумова продовження фінансової та технічної допомоги. Без системного контролю, незалежних антикорупційних органів і цифровізації державного управління Україна ризикує втратити довіру донорів, а з нею - і динаміку відбудови. Тому боротьба з корупцією має перетворитися не лише на політичне гасло, а на комплексну стратегію модернізації управлінських механізмів.

Безпекова складова, своєю чергою, визначає рамкові умови для всіх відновлювальних процесів. Наявність воєнної загрози з боку Російської Федерації, мінна небезпека, кіберризики та нестабільність енергетичної системи створюють постійний тиск на інституції держави. У цих умовах Україна має демонструвати гнучкість, розробляючи механізми "відбудови під час війни", що поєднують фізичну безпеку, інфраструктурну стійкість і гарантії для приватних інвесторів. Лише за таких умов можливо забезпечити сталий розвиток навіть у ситуації, коли воєнна фаза ще не завершена остаточно.

Третій вимір - конкуренція - має як позитивний, так і ризиковий характер. Вона стимулює інноваційність, підвищує якість і ефективність управління, але водночас створює дисбаланси, коли відбудовчі ресурси розподіляються нерівномірно або коли великі транснаціональні корпорації витісняють локальні підприємства. Важливою частиною цього процесу є і європейський контекст: у межах інтеграції до ЄС Україна буде змушена змагатися за інвестиції, ринки збуту та технологічні ніші з такими країнами, як Польща, Угорщина, Румунія, Словаччина, а також Італія чи Іспанія у сільськогосподарському секторі. Це означає необхідність переорієнтації промисловості, стандартизації продукції, удосконалення бізнес-клімату та зміцнення конкурентоспроможності на рівні як держави, так і окремих регіонів.

Усі три групи викликів мають системний характер і потребують комплексного, скоординованого реагування з боку держави, бізнесу та громадянського суспільства. Їх подолання неможливе без ефективного партнерства з міжнародними донорами, залучення сучасних управлінських технологій, глибокої інституційної реформи та безперервного моніторингу результатів. Лише в цьому випадку міжнародна допомога не перетвориться на короткостроковий ресурс, а стане каталізатором стійкої трансформації країни.

Таким чином, повоєнне відновлення України - це не лише питання відбудови зруйнованої інфраструктури, а й тест на зрілість державності, ефективність управління та готовність до повноцінної інтеграції у глобальний політико-економічний простір. Здатність подолати корупційні бар'єри,

забезпечити безпеку та зберегти конкурентоспроможність визначатиме не просто темпи відбудови, а й місце України у майбутній архітектурі європейської та світової співпраці.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало змогу всебічно розкрити сутність, особливості та перспективи повоєнного відновлення України у контексті міжнародного дискурсу. На основі аналізу теоретичних засад, історичного досвіду та сучасних практик відновлення зруйнованих війною держав сформовано цілісне уявлення про те, що процес відновлення України має багатовимірний характер і виходить далеко за межі фізичної реконструкції. Він охоплює глибокі соціально-економічні, правові, інституційні, гуманітарні та безпекові трансформації, спрямовані на створення якісно нового типу держави - модерної, конкурентоспроможної, європейсько орієнтованої та стійкої до майбутніх загроз.

Результати дипломної роботи підтверджують, що повоєнне відновлення України - це не короткостроковий проєкт, а довготривалий стратегічний процес, який має на меті не лише відбудову зруйнованого, а створення якісно нової держави. Його успішність залежить від поєднання внутрішньої консолідації суспільства, ефективності управлінських рішень та стійкої підтримки міжнародної спільноти. Україна сьогодні має унікальний історичний шанс перетворити відновлення на фундамент національного оновлення, що дозволить їй утвердитися як сучасна, сильна, демократична держава, інтегрована у європейський та світовий простір.

Встановлено, що повоєнне відновлення України є не лише внутрішнім завданням держави, а й складовою ширшого міжнародного процесу, у якому взаємодіють різні актори - національні урядові інституції, міжнародні організації, фінансові установи, донорські країни, приватний сектор та громадянське суспільство. Виявлено, що ключову роль у формуванні глобального порядку денного українського відновлення відіграють Європейський Союз, Світовий банк, Організація Об'єднаних Націй, МВФ, Європейський банк реконструкції та розвитку, а також провідні країни-партнери, серед яких США, Канада, Велика Британія, Японія, Польща, Німеччина та інші.

Їхня допомога забезпечує не лише фінансову підтримку, але й створює умови для впровадження міжнародних стандартів управління, верховенства права, прозорості та демократичних практик у процесі відбудови.

У роботі обґрунтовано, що відновлення України повинно бути спрямоване не лише на повернення довоєнного рівня розвитку, а на структурну модернізацію держави. Воно має стати основою для глибоких реформ, спрямованих на формування інноваційної, енергоефективної та екологічно збалансованої економіки, на зміцнення інституційної спроможності органів державної влади, підвищення ефективності державного управління, подолання корупції та підвищення довіри громадян до влади. У цьому сенсі повоєнне відновлення розглядається як можливість для побудови нової України - держави сталого розвитку, що спирається на принципи демократії, соціальної справедливості, рівних можливостей і верховенства права.

Аналіз міжнародного досвіду відновлення показав, що успіх реконструкційних процесів безпосередньо залежав від наявності чіткої стратегії розвитку, концентрації ресурсів у пріоритетних галузях, стабільності політичного управління, а також від ефективної взаємодії з міжнародними партнерами. Для України цей досвід є надзвичайно цінним, оскільки її відновлення відбуватиметься в умовах активної міжнародної підтримки, але також і в умовах значних внутрішніх викликів - масштабних руйнувань, демографічних змін, міграційних процесів, втрати ринків збуту та потреби у відновленні довіри суспільства.

Здобуті результати свідчать, що основними пріоритетами повоєнного відновлення України мають стати:

- відновлення критичної інфраструктури, житлового фонду, енергетичної системи та транспортної логістики;
- відбудова економіки через розвиток малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій, підтримку інноваційних секторів і стимулювання експорту;

- забезпечення соціальної стійкості шляхом реінтеграції внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, а також реалізації програм психологічної та професійної реабілітації населення;
- розвиток системи освіти, науки та технологій як фундаменту довгострокового відновлення людського капіталу;
- зміцнення демократичних інститутів, реформування судової системи, підвищення рівня прозорості та підзвітності влади;
- інтеграція процесів відновлення у контекст євроатлантичного курсу України та відповідність критеріям майбутнього членства в ЄС.

Важливо, що в ході дослідження обґрунтовано необхідність створення єдиного стратегічного плану відновлення, який поєднував би державну політику, регіональні ініціативи та міжнародну допомогу. Пропонується запровадити багаторівневу систему управління відбудовою - із чітким розподілом повноважень між центральними та місцевими органами влади, запровадженням цифрових механізмів контролю за використанням коштів, а також розбудовою інституцій громадського моніторингу. Це сприятиме не лише ефективності, а й підвищенню довіри як українських громадян, так і міжнародних донорів.

Достовірність отриманих результатів підтверджується широкою джерельною базою, використанням системного аналізу, порівняльно-історичного підходу та узагальненням статистичних матеріалів міжнародних організацій. У роботі використано офіційні звіти ООН, Світового банку, ЄС, дослідження провідних українських і зарубіжних науковців, що забезпечує наукову обґрунтованість і практичну достовірність висновків. Комплексність застосованих методів дозволила поєднати теоретичний і емпіричний рівні аналізу та сформулювати об'єктивні результати дослідження.

На основі проведеного аналізу запропоновано низку рекомендацій, реалізація яких може суттєво підвищити ефективність процесу повоєнного відновлення України, забезпечивши його системність, прозорість і відповідність європейським стандартам сталого розвитку.

По-перше, необхідно створити національну систему стратегічного планування та координації проєктів реконструкції під керівництвом уряду за участі міжнародних партнерів. Адже відсутність єдиного центру прийняття рішень і координування дій між органами влади, донорами, бізнесом та громадянським суспільством часто призводить до дублювання функцій, неефективного розподілу ресурсів і затримок у реалізації програм. Тому доцільно створити спеціальний центральний орган або агенцію з питань повоєнного відновлення, яка виконуватиме функції стратегічного планування, аналітичного прогнозування, залучення інвестицій і контролю за виконанням проєктів. Важливо, щоб до цього процесу активно залучалися міжнародні фінансові інституції, експертні організації та представники громадянського суспільства. Така система дозволить сформуванню довгострокову, узгоджену політику реконструкції, уникнути неузгодженості дій і підвищити довіру міжнародних партнерів до процесу відновлення.

По-друге, необхідно забезпечити максимальну прозорість використання коштів шляхом впровадження електронних платформ публічного моніторингу та незалежного аудиту. З огляду на масштабність очікуваної міжнародної допомоги та значні внутрішні ресурси, питання контролю і звітності набуває особливого значення. Електронні системи відкритих даних, аналогічні платформі Prozorro, можуть стати ефективним інструментом громадського нагляду. Вони повинні забезпечувати відкритий доступ до інформації про джерела фінансування, обсяги витрат, стан реалізації проєктів і підрядників. Запровадження незалежного міжнародного аудиту дозволить підвищити рівень довіри з боку донорів, зменшити ризики корупції та забезпечити відповідність витрат встановленим стандартам доброчесності. Це не лише зміцнить репутацію України на міжнародній арені, але й створить культуру фінансової відповідальності всередині країни.

По-третє, важливо розвивати державно-приватне партнерство для залучення інвестицій у пріоритетні сфери - енергетику, транспорт, будівництво, ІТ, сільське господарство. Відновлення України потребує не лише міжнародних

грантів і кредитів, але й активного залучення приватного сектору, який є джерелом інновацій, технологій і робочих місць. Держава має створити сприятливі правові та фінансові умови для інвесторів - гарантії захисту капіталу, пільгове оподаткування для стратегічних галузей, прозорі тендерні механізми. Державно-приватне партнерство може стати ключовим механізмом відновлення енергетичної інфраструктури, модернізації транспортних коридорів, розвитку аграрного сектору та цифрової економіки. Участь бізнесу в процесі відновлення також сприятиме формуванню нової підприємницької культури, орієнтованої на відповідальність, ефективність і сталий розвиток.

Необхідним є і впровадження «зелених» та інноваційних стандартів у процесі відновлення, щоб перетворити Україну на державу з енергоефективною та екологічно безпечною економікою. Повномасштабні руйнування відкривають можливість не просто відбудувати країну, а створити сучасну інфраструктуру, засновану на принципах “Build Back Better” - “Відновити краще”. Це означає використання енергоощадних технологій у будівництві, розвиток відновлюваних джерел енергії, впровадження екологічних стандартів виробництва, цифровізацію міського простору. Україна має потенціал стати лідером “зеленої” економіки в Центральній і Східній Європі, якщо інноваційні рішення будуть інтегровані в державну політику відновлення. Важливо також забезпечити екологічну реабілітацію територій, постраждалих від бойових дій, відновити ліси, водні ресурси та ґрунти, зруйновані війною.

Варто також активно сприяти розбудові людського капіталу через освітні програми, професійну перепідготовку, підтримку ветеранів та молоді. Людський потенціал є найціннішим ресурсом будь-якої держави, і без його розвитку жодна програма відновлення не може бути успішною. Необхідно створювати умови для повернення мігрантів і внутрішньо переміщених осіб, забезпечити можливості працевлаштування та соціальної адаптації ветеранів. Важливо розвивати систему сучасної освіти, орієнтованої на потреби ринку праці, а також стимулювати участь молоді в управлінських і соціальних ініціативах. Освітні та наукові

програми мають стати частиною стратегії відновлення, сприяючи формуванню покоління професіоналів, здатних втілювати модернізаційні зміни.

Насамкінець слід посилити міжнародне партнерство на основі рівноправного діалогу, щоб перетворити допомогу у відновленні на інструмент сталого розвитку, а не залежності. Україна має прагнути до партнерської моделі співпраці з міжнародними донорами - такої, що ґрунтується на спільній відповідальності, а не пасивному отриманні допомоги. Важливо забезпечити участь України у формуванні власного порядку денного реконструкції, з урахуванням національних інтересів і пріоритетів. Розширення співпраці з ЄС, G7, ООН, Світовим банком та іншими інституціями має супроводжуватись залученням експертного потенціалу, технологій і найкращих управлінських практик. Це сприятиме не лише успішному відновленню, а й інтеграції України у глобальні економічні, безпекові та політичні структури на правах повноправного партнера.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Becker T., Gorodnichenko Y., Weder di Mauro B. How to Rebuild Ukraine: A synthesis and critical review of policy proposals. Stockholm/Geneva. SIS & CEPR. 2024. 74 с.
2. Confiscation of immobilised Russian sovereign assets. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/775908/EPRS_BRI%282025%29775908_EN.pdf

3. Energy reconstruction: first tranche of Italian contribution disbursed. URL: <https://kiev.aics.gov.it/news/e200-million-for-ukraines-energy-reconstruction-first-tranche-of-italian-contribution-disbursed/>
4. EU4DigitalUA. URL: <https://eu4digitalua.eu/uk/pro/>
5. France says seizing frozen Russian assets risky, needs EU ‘framework’. URL: https://www.lemonde.fr/en/europe/article/2025/03/11/france-says-seizing-frozen-russian-assets-risky-needs-eu-framework_6739042_143.html
6. From weapons to military training: Tracking French support for Ukraine. URL: <https://www.france24.com/en/europe/20250919-from-weapons-to-military-training-the-true-scale-of-french-aid-to-ukraine-russia-war>
7. Germany stands firmly by the side of the people in Ukraine. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/laenderinformationen/ukraine-node/ukraine-solidarity-2513994>
8. Giorgetti: €150 million from the MEF to Ukraine, those who did business in Russia excluded from reconstruction. URL: <https://www.mef.gov.it/en/inevidenza/Giorgetti-150-million-from-the-MEF-to-Ukraine-those-who-did-business-in-Russia-excluded-from-reconstruction-00001>
9. Global Affairs Canada. URL: <https://international.canada.ca/en/global-affairs>

10. In presidential statement, security council reaffirms 'vital importance' of United Nations' role in post-conflict reconciliation. URL: <https://press.un.org/en/2004/sc7990.doc.htm>.
11. Italy to help repair roof of Ukraine's Odesa cathedral. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/italy-help-repair-roof-ukraines-odesa-cathedral-2024-02-08/>
12. Joint Declaration of Support for Recovery and Reconstruction of Ukraine. URL: <https://www.g7italy.it/en/joint-declaration-of-support-for-recovery-and-reconstruction-of-ukraine/>
13. Kostruba A. Managing foreign business operations in Ukraine in the context of war. Journal of Business Research. Elsevier. 2025. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S000768132400003>
[X](#)
14. Library of Congress. For European recovery: The fiftieth anniversary of the Marshall Plan. URL: <https://www.loc.gov/exhibits/marshall/marsh-overview.html>.
15. New instrument for the reconstruction of Ukraine – KfW launches first large-scale fund with European partners. URL: https://www.kfw.de/About-KfW/Newsroom/Latest-News/Pressemitteilungen-Details_857088.html

16. Note on the impact of the war on food security in Ukraine. FAO: Website. 25.03.2022. URL: <https://www.fao.org/3/cb9171en/cb9171en.pdf>
17. Polanyi K. The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time. The Beacon Press. 1957. 357 p.
18. RebuildUkraine. URL: <https://rebuildukraine.in.ua/>
19. Supporting Ukraine's reconstruction. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/ukraine/situation-in-ukraine-what-is/supporting-ukraine-s-reconstruction/>
20. The Impact of the First World War and Its Implications for Europe Today URL: <https://www.boell.de/en/2014/07/08/impact-first-world-war-and-its-implications-europe-today>.
21. Three years of war in Ukraine: France's constant and unwavering support. URL: <https://onu.delegfrance.org/three-years-of-war-in-ukraine-france-s-constant-and-unwavering-support>
22. Ukraine and France approve 19 projects to restore critical infrastructure under a EUR 200 million agreement. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/ukraina-i-frantsiia-zatverdily-19-proiektiv-z-vidnovlennia-krytychnoi-infrastruktury-v-mezhakh-uhody-na-200-mln-ievro>

23. Ukraine Facility Plan. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/>
24. Ukraine Sovereignty Bond. URL: <https://www.canada.ca/en/department-finance/programs/financial-sector-policy/ukraine-sovereignty-bond.html>
25. Ukraine war: Is Europe doing enough to help against Russia? URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-68514995>
26. UN Relief and Rehabilitation Administration: «A New Enterprise Based on Human Brotherhood». URL: <https://www.nationalww2museum.org/war/articles/united-nations-relief-and-rehabilitation>.
27. URC2025. URL: <https://www.unc-international.com/>
28. Veselovskyi B. Peculiarities of Europeanisation of State Aid Control in Ukraine's Competition Law Framework. Warsaw. Wydawnictwo UW. 2025. 28 с.
29. Академічний тлумачний словник. URL: <https://sum.in.ua/>
30. Аналітичний звіт «підходи до прозорого і підзвітнього відновлення в Україні». URL: <https://brdo.com.ua/wp-content/uploads/2022/06/UA-Approaches-to-transparent-accountable-recovery.pdf>

- 31.Базилевич, В. Парадигмальні зрушення в економічній теорії XXI ст.:
Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції 15–16
жовтня 2015 р. Київський національний університет імені Тараса
Шевченка. 2015.
[URL:https://econom.univ.kiev.ua/wpcontent/uploads/science/conferences/2015/Paradigm/materials2015.pdf#page=77](https://econom.univ.kiev.ua/wpcontent/uploads/science/conferences/2015/Paradigm/materials2015.pdf#page=77)
- 32.Бевз Т.В. Суверенітет як невід’ємна ознака держав у документах і
практиці українського державотворення. URL:
https://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2018/07/bevz_suverenitet.pdf
- 33.Богдан Т. Післявоєнна відбудова: уроки з досвіду Балкан. URL:
https://biz.censor.net/columns/3330248/pislyavoyenna_vidbudova_uroky_z_dosvidu_balkan
- 34.Бойко А. Теорія стійкості в економіці: понятійний апарат. У Сучасні
економічні теорії: історія, методологія та перспективи розвитку. 2016.
С. 77–81.
- 35.Британія й Канада приєднуються до плану ЄС щодо активів РФ для
України. URL: <https://epravda.com.ua/finances/britaniya-y-kanada-doluchayutsya-do-planu-yes-shchodo-aktiviv-rf-812891/>
- 36.В Україні формується унікальний формат так званої «відбудови під час
війни». 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3915542-vidbudova-ukraini-vidbuvaetsa-bezposeredno-pid-cas-vijni-v-formati-samoorganizovanoi-toloki.html>

37. Велика Британія спільно з Україною провели у Лондоні міжнародну Конференцію з питань відновлення України. URL: <https://ua.unc-international.com/past-conferences/urc23/urc-2023>
38. Відбудова України: принципи та політика. За ред. Ю. Городніченка, І. Сологуб, Беатріс Ведер ді Мауро. 2022. 508 с. URL: https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf
39. Відновлення та відбудова України. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine_uk
40. Відновлення та відбудова України. Формування шляху України до відбудови URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/recovery-and-reconstruction-ukraine_uk
41. Вітряк Т. Роль ринку праці у процесі відновлення після війни: виклики та перспективи. Розвиток ринку праці в умовах глобалізаційних зрушень: виклики для України: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ. 2024. С.28-30.
42. Гарбінська-Руденко А.В., Батюк Л.В., Король К.І. Сучасні загрози бюджетній безпеці України: правовий аспект. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2025. С.63-68. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/06/11-1.pdf>

- 43.Геєць В. Економіка України в дослідженнях і прогнозах: 20 років діяльності Інституту економіки та прогнозування НАН України. ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». 2018. URL:<http://ief.org.ua/docs/mg/303.pdf>
- 44.Геєць В. М. І. Туган-Барановський: вчений, громадянин, державотворець. До 150-річчя від дня народження. Наукова думка. 2015. 361 с.
- 45.Гісем О. В. Україна в першому повоєнному десятилітті. URL: <https://www.slideshare.net/yakimgimnazia/1011-x-2007-152>
- 46.Гуменюк А.Г. Збереження світової культурної спадщини ЮНЕСКО в Україні в умовах війни. Problems of World History. 2024. С.164-175. URL: https://www.researchgate.net/publication/380846372_Zberezenna_svitovoi_kulturnoi_spadsini_UNESKO_v_Ukraini_v_umovah_vijni
- 47.Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: підруч. Львів. 2015. 564 с.
- 48.Дослідження: Повоєнне відновлення України. Нові ринки та цифрові рішення URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/09/Digital-instruments-in-Ukrainian-recovery.pdf>.
- 49.Дунайський коридор: Румунія планує збільшити транзит українського зерна. 2024. URL: <https://landlord.ua/news/logistika/dunajskyj-korydor-rumuniya-planuye-zbilshyty-tranzyt-ukrayinskogo-zerna>

50. Європейська інтеграція України в умовах війни Росії проти України: роль академічних та громадських спільнот. 2023. Рівне. 14-18с., 20-21 с., 34- 90 36 с. URL: https://aprei.com.ua/wp-content/uploads/2023/12/Materialymizharodnoyi-konferencziyi_APREI_Rivnenskyj-derzhavnyj-gumanitarnyjuniversyte_09.11.23.pdf
51. ЄС надасть Україні доступ до фінансування цифрових проєктів на €6 млрд. DOU. URL: <https://dou.ua/lenta/news/digital-europe-programme/>
52. Завада Я. І. Роль української діаспори у сучасних українсько-канадських відносинах. Політикус. 2023. Вип. 4. С. 158–162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2023_4_26
53. Запорожець Т.В., Державна політика у сфері захисту критичної інфраструктури: навчальний посібник. Київ: ДКС Центр, 2024. 186 с.
54. Збитки довкіллю України через війну сягнули вже €85 мільярдів. UKRINFORM. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3975810-zbitki-dovkillu-ukraini-cerez-vijnu-sagnuli-vze-85-milardiv.html>
55. Зеленський В. О. Справедливість – це перемога. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricato/3732021-zelenskij-spravedlivist-ce-peremoga-ukraini-u-vijni-i-viroki-vbivcam.html>

- 56.Іванов С. В. Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України. Економіка України. Economy of Ukraine. 2019. № 1 (686). С. 75-89.
- 57.Іванова Р.Ю. Фінансування ВООЗ проектів з обладнання для охорони здоров'я в Україні: стратегічна оцінка. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2025. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.83>
- 58.Комісія презентує плани негайного реагування Союзу з метою усунення дефіциту фінансування України та її довгострокової відбудови. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/uk/ip_22_3121
- 59.Кондратьєва К.А. Портал «Дія» як ефективний інструмент е-врядування під час війни. Публічна політика і державне управління в умовах війни: матеріали Міжнар. Наук.-практ. Конф., м. Вінниця, 12 квіт. 2024 р. Вінниця. 2024. С. 82-86. URL: <https://jppasa.donnu.edu.ua/article/view/15714>
- 60.Красніков Д.А. Наслідки корупції для фінансової системи держави. Теорія та практика державного управління. 2013. Вип. 2. С. 206–212.
- 61.Кресіна І. О. Регіональна політика в Україні. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/handle/987654321/6753>
- 62.Крупка А. Поствоєнне відновлення економіки України: загрози та перспективи. URL:

http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/38550/2/FMZKPNES_2022_Krupka_A-Post_war_reconstruction_of_27-29.pdf

63. Кручиніна О. Україна–НАТО: проблеми та перспективи співпраці в умовах російсько-української війни. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. 2023. С.145-156. URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/321/296>
64. Латишева В.В., Бабіна В.О. Співробітництво України з міжнародними організаціями в умовах війни: проблеми, напрями та перспективи. Філософія та політологія в контексті сучасної культури. С.149-157. URL: <https://doi.org/10.15421/352317>
65. Леоненко П. Економічна реформа в Західній Німеччині (1948–1958 рр.). Історія народного господарства та економічної думки України. 2000. С. 31–32.
66. Мартинюк О. О. Всесвітня історія. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1490-vsesvitnya-istoriya-7-klas-gisem-2020.html>
67. Матяш І. Співпраця України з ЮНЕСКО: від проголошення державної незалежності до стійкості в умовах війни Росії проти України: (до 70-річчя членства України в ЮНЕСКО). Український історичний журнал. 2024. С.133–159. URL: <https://doi.org/10.15407/uhj2024.03.133>

- 68.Мелешенко Т.В. Україна-НАТО: проблеми і перспективи партнерства. Проблеми всесвітньої історії. 2023. № 4. С.113-127. URL: <http://doi.org/10.46869/2707-6776-2023-24-4>
- 69.Мигаль М. В. Моделі відновлення після руйнації: світові кейси для України. URL: <https://iaa.org.ua/articles/modeli-vidnovlennya-pislya-rujnacziyi-svitovi-kejsy-dlya-ukrayiny/>
- 70.Мигаль М. Структура фінансування відбудови регіонів України: ключові джерела. Інститут аналітики та адвокації: сайт. 21.09.2023. URL: <https://iaa.org.ua/articles/struktura-finansuvannya-vidbudovyregioniv-ukrayiny-klyuchovi-dzherela/>
- 71.Мигаль М. Україна та МВФ: нова програма в умовах війни. Інститут аналітики та адвокації: сайт. 26.04.2023. URL: <https://iaa.org.ua/articles/ukrayina-ta-mvf-nova-programa-v-umovah-vijny/>
- 72.Міжнародна організація з міграції. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. 2024. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_UKR_GPS_Internal%20Displacement%20Report_Round%2016_UA_June%202024.pdf
- 73.Міжнародна фінансова корпорація інвестуватиме в капітал українських страхових компаній. 2025. URL: <https://open4business.com.ua/mizhnarodna-finansova-korporacziya-investuvatyme-v-kapital-ukrayinskyh-strahovyh-kompanij/>

74. Місія UNIFIER. Канадські військові продовжують навчання українських бійців. URL: <https://military.com/uk/news/misiya-unifier-kanadski-vijskovi-prodovzhuyut-navchannya-ukrayinskyh-bijtsiv/>
75. Небрат В. В. Методологія історико-економічного дослідження досвіду повоєнної відбудови. Наукові записки НаУКМА. Економічні науки. 2022. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1a1f9c7d-888e-490f-844b-b885935ee46e/content>
76. Небрат В. Інституційні моделі суспільного порядку як чинник економічного розвитку та національного добробуту. Історія народного господарства та економічної думки України. 2021. С.93–117. <https://doi.org/10.15407/ingedu2021.54.093>
77. Небрат В. Ціннісні орієнтири суспільства в час війни та повоєнної відбудови: історичний вимір. У Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід. 2022. С.12–15. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/25631/1/Czinnisni_orienturu_2022.pdf
78. Панченко А.В. Роль міжнародної фінансової допомоги у відбудові економіки України в умовах війни. Економіка, управління та адміністрування. 2024. № 2(108). С. 139–143
79. Патицька Х. О. Продовольча безпека в умовах війни: проблеми та шляхи забезпечення в Україні. Соціально-економічні проблеми

сучасного періоду України. 2023. Вип. 2. С. 43-49. Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2023_2_8

80. Пирожков С.І., Хамітов Н.В. Війна і мир в Україні: шляхи до реальної перемоги і розвитку. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=vnanu_2022_9_7

81. Підоричева І. Післявоєнне відновлення Європи: досвід та уроки для України. Журнал європейської економіки. № 2. 2022. С. 190–207.

82. Підоричева І.Ю. Інноваційні спільноти та їх можливості у відродженні постраждалих від війни українських територій на засадах стійкості й сталості. Економіка України. 2023. № 10. С. 03-22.
<https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.10.003>

83. План Джорджа Маршалла URL:<https://www.jnsn.com.ua/h/0605M/>

84. Платформа відбудови України. URL: <https://www.ukraine-wiederaufbauen.de/ukraine-uk>

85. Покровська Н. М. Концептуальні засади післявоєнного відновлення України. URL:
<https://journals.snu.edu.ua/index.php/VisnikSNU/article/view/570>

86. Польським фермерам треба готуватися конкурувати з Україною на ринках ЄС. URL: <https://kurkul.com/news/35702-polskim-fermeram-treba-gotuvatisya-konkuruvati-z-ukrayinoyu-na-rinkah-yes--dumka>
87. Проців Б.І. Міжнародна організація з міграції: Ініціативи щодо допомоги внутрішньо переміщеним особам в Україні. Регіональні студії. 2025. URL: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/40/24.pdf>
88. Пряма бюджетна підтримка США 2022–2024: Аудити Рахункової палати за підтримки CAE GAO USA. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/PressCenter/News/20250318/CAE_GAO_USA_22-24.pdf
89. Регламент ЄС про відновлення природи та шляхи впровадження в Україні. Аналітична записка. Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля». 2025. URL: https://rac.org.ua/wp-content/uploads/2025/03/racse_eu_nature_restoration_regulation_ukr.pdf
90. Регулярний діалог України з європейськими партнерами сприяє зміцненню взаємної довіри. 2025. URL: <https://mfa.gov.ua/news/regulyarnij-dialog-ukrayini-z-yevropejskimi-partnerami-spriyaye-zmicnennyu-vzayemnoyi-doviri>
91. Реньов Є.В. Реформування Ради Безпеки ООН: проблеми та перспективи. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. С.538-541. URL: http://lsej.org.ua/1_2023/124.pdf

- 92.Римар З. І., Корнієнко В. О. «План Маршалла»: роль і значення для Європи. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29849/Римар.Pdf?sequence=1&isAllowed>
- 93.Російська агресія як чинник європейської інтеграції України. http://politicus.od.ua/spec_2022/3.pdf
- 94.Савастєєва В.М. Фінансові взаємовідносини України і міжнародного валютного фонду в умовах війни. Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. 2023. Т. 21. Вип. 2(51). С. 149–160
- 95.Савченко О.С. Перспективи та проблеми розвитку цифровізації в системі публічного управління. Молодь: освіта, наука, духовність: Всеук. Наук.-практ. Конф., м. Київ, 25 черв. 2022 р. Київ. 2022. С. 228-230. URL: https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Electronni_naukovi_vidannya/Molod_osvita_nauka_duhovnist/2022/19_konferencija_tezi_dopovidej_2022.pdf#page=228
- 96.Саліхова О., Бак Г. Роль іноземних технологій в інвестиційно-інноваційній модернізації економіки: досвід Республіки Корея, уроки для України. Економіка і прогнозування. 2015. С.105–120. <https://doi.org/10.15407/eip2015.01.105>
- 97.Сливка Т., Кудласевич О., Дідківська Л. Теорія і практика пошуку оптимального поєднання ринкових принципів та державного

регулювання економіки. InterConf. 2022. С.61–72.
<https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.01.2022.005>

98. Спільний захист ЄС: як Євросоюз посилює оборонний сектор.
[URL:https://suspilne.media/856193-spilnij-zahist-es-ak-evrosouz-posilueoboronnij-sektor/](https://suspilne.media/856193-spilnij-zahist-es-ak-evrosouz-posilueoboronnij-sektor/)
99. Стартував 3-річний проєкт технічної допомоги ЄС щодо підтримки цифрової політики України. Прес-офіс Міністерства цифрової трансформації. 2021. URL:
<https://thedigital.gov.ua/news/technologies/startuvav-3-richniy-proekt-tekhnichnoi-dopomogi-es-shchodo-pidtrimki-tsifrovoi-politiki-ukraini>
100. Степаненко Н.В. Курілець О.О. Сутність, поняття і зміст повоєнного відновлення держави: теоретико-правовий аспект. 2023: Legal Bulletin. 2023. С. 34–41.
101. Ступницький О. І., Швець І. Ю. Відновлення України: фінансові ресурси і інструменти відбудови та розвитку територіальних громад. Київ. 2023. 11 с. URL: https://www.iir.edu.ua/sites/default/files/2025-01/Дослідження%20для%20Bankwatch_фінальна%20версія.pdf
102. Сударенко О.В. Міжнародний валютний фонд та світовий банк як суб'єкти фінансування відновлення України. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2023. № 6. С. 133–140. DOI:
<https://doi.org/10.32782/2408-9257-2023-6-22>

103. Супрун Н.А. Повоєнна відбудова економіки: історичний досвід та актуальні завдання для України. [URL:https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2022/06/tezy0422-t2.pdf#page=181](https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2022/06/tezy0422-t2.pdf#page=181)
104. Тарасевич В. Економічна синергетика: концептуальні аспекти. Економіка і прогнозування. 2002. С.57–67.
105. Теремецький В. Довгань В. Роль міжнародних фінансових організацій у підтримці проєктів відбудови України. Scientific Notes Series Law. 2024. С.49–56. [URL:https://www.researchgate.net/publication/391015642_Rol_miznarodnih_finansovih_organizacij_u_pidtrimci_proektiv_vidbudovi_Ukraini](https://www.researchgate.net/publication/391015642_Rol_miznarodnih_finansovih_organizacij_u_pidtrimci_proektiv_vidbudovi_Ukraini)
106. Тичина В. П. Міжнародні процеси щодо відновлення та відбудови України від наслідків російсько-української війни. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 5. С. 558–560. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-5/138>
107. Товариство Червоного Хреста України. Відновлення України. URL: <https://redcross.org.ua/activities/shelters/>
108. Тодоров І. Україна – НАТО: сучасний стан відносин і перспективи. Міжнародний науковий вісник. 2023. № 1-2 (27-28). С. 10-20.
109. Угода між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі ЄС LIFE – Програмі дій з довкілля та клімату. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_002-22#Text

110. Україна на 70% виконала зобов'язання за Угодою про асоціацію з ЄС і чекає ясності – Стефанішина. UKRINFORM. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3555142-ukraina-na-70-vikonala-zobovazanna-za-ugodou-pro-asociaciu-z-es-i-cekae-asnosti-stefanisina.html>
111. Україна на шляху до ЄС: виклики та перспективи. Матеріали круглого столу до Дня Європи в Україні. Київ. 2024. 112 с.
112. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. Центр Разумкова. №1-2 (187-188). 2022. 132 с.
113. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-nachlenstvo-v-yes>
114. Україна та Велика Британія посилять співпрацю для швидшого енергетичного переходу. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-ta-velyka-brytaniia-posyliat-spiivpratsiu-dlia-shvydshoho-enerhetychnoho-perekhodu>
115. Україна та Велика Британія продовжать працювати над проектами для розвитку приватного сектора та страхування ризиків в Україні. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/news/ukrayina-ta-velika-britaniya-prodovzhat-pracyuvati/>

116. Україна та Японія розширяють співпрацю у сфері енергетики. URL: <https://mindev.gov.ua/news/36287-ukrayina-ta-iaponiia-rozsiriat-spivpraci-u-sferi-energetiki>
117. Україні потрібно понад \$1 млрд на відновлення енергосистеми. Де знайти кошти? Прес-служба Апарату Верховної Ради України. 2023. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/235622.html
118. Українська Платформа Донорів. URL: <https://ukrainedorplatform.com/uk/main/>
119. Уряд Канади затвердив можливість конфісковувати та продавати підсанкційні активи. URL: <https://grecolc.law/ru/uryad-kanady-zatverdyyv-mozhlyvist-konfiskovuvaty-ta-prodavaty-pidsanktsijni-aktyvy/>
120. Уряд України і послы країн G7 обговорили посилення антикорупційної політики. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-ta-krainy-g7-obhovoryly-posylennia-antykoruptsiinoi-polityky-uriad-nalashtovanyi-na-nulovu-tolerantnist-do-koruptsii>
121. Фарапонов В., Мигур Д. План Маршала 2.0 для України: сталий мир слід карбувати вже під час війни. URL: https://inam.org.ua/pdf/Institute_of_American_Studies_Marshall_plan_2.0_for_Ukraine_sustainable_peace_should_be_designed_during_the_war.pdf

122. Фесенко В. В. Зовнішні чинники впливу на українську політику (про минуле та майбутнє української політики). URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/fesenko/64f46c95c2238/>
123. Хаустова М. Г. Напрямки та ризики для відновлення України в контексті європейської інтеграції у період відновлення. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. №3. С.83-86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anpopr_2023_3_17
124. Хоменко В.П. Кримінальна відповідальність за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів із бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2016. № 1. С. 120–131
125. Цифровізація – найпотужніший інструмент мінімізації та запобігання корупції. Голова НАЗК. 2023. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/tsyfrovizatsiya-najpotuzhnishyj-instrument-minimizatsiyi-ta-zapobigannya-koruptsiyi-golova-nazk/>
126. Черкашина Т.О. Діяльність Товариства Червоного Хреста в Україні під час повномасштабного вторгнення рф в Україну. Габітус. Соціальні структури та соціальні відносини. 2024. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2024/62-2024/6.pdf>
127. Юрків Ю. В. Від руїн до світового лідерства. Як зруйнована Німеччина після Другої світової війни завдяки реформам змогла вийти

на олімп світової економіки? Економічна правда. 27 червня 2022 року.

URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/27/688588/>

128. Як ЄС підтримує Україну: від санкцій до військової та гуманітарної допомоги.

URL: <https://euneighbourseast.eu/uk/news/explainers/yak-yespidtrymuje-ukrayinu-vid-sankcij-do-vijskovoyi-ta-gumanitarnoyi-dopomogy/>

129. Як повномасштабна війна змінила формати співпраці України та ЄС.

URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2022/11/8/7150040/>

130. Янчук А.О. Економічна стратегія повоєнного відновлення як основа забезпечення національних інтересів. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. Том 35 (74), № 5, 2024. С. 80–89.

131. Японське агентство міжнародного співробітництва JICA. URL:

<https://center.gov.ua/yaponske-agentstvo-mizhnarodnogo-spivrobotnyctva-jica/>

